

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Välkommen att läsa Västgötabygden!

Tycker du att tidningen är läsvärd,
prenumerera gärna!

Ett årsabonnemang kostar, från 2024 = 200 kr.

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista)
rabatteras priset till 180:-/ ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 82, 532 21 SKARA

E-post: kansli@vhbf.se

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands
Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

Redaktionskommittén

OBS! Kopiering av sid 1-32 till andra hemsidor förbjuden.

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund
Nr 2 Årgång 79 2024

Nu längtar vi efter vår, sol och sommar!

Foto: Monika Moberg Kilefors

*I nästa nr kommer referaten från årsstämman
den 27 april i Lundsbrunn och Husaby!*

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i
Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna

Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Hembygdshälsningar från Lena, ordföranden	3
Apropå Strömna i Sätla.....	4
Fristads Hembygdsförening – 50 år.....	5
Bo Ekberger återsåg Mjörn efter 52 år.....	6
Jubileumsfest i Långared (50 år).....	8
Vår tid med jorden (Södra Ving).....	11
Folkhögskolan 100 år i Fristad	12
Galgbacken i Fristad	14
Trantider i Bjurum	15
Östermalm, en stadsdel i Skövde.....	16
Kulturhistoriska samlingar.....	19
Hembygdsskrift i Ullervad-Leksberg 2024.....	20
Papperstidningen saknas i lådan (Svältorna)	21
Moholmsbygden	22
Skaraborgs mest kända resväska.....	23
Årsmöte i Åsaka-Björke	24
Berätta för oss, återvinning då och nu	26
Jordbrukskooperationen, kan du hjälpa oss?	26
Något om påskens historia.....	27
Kan man skriva vad som helst?	29
Facebook gav fullt hus i Hålanda.....	30
Årsmöte i Ljungsarp	30

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Ekängsvägen 19,
549 40 Skövde. Tel: 070-642 56 70.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Alingsås 2024.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 79
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2024 200:-

Områden med samband till artiklarna.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på sex-sju personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Vi tar gärna emot text- och bildmaterial som passar i vår tidning.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: kansli@vvhbf.se

I det här numret är vi ca 22 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Foto: Ulf Arnell.

VÅREN är verkligen här!

Och kanske har de flesta årsmöten ”klarats av”?

Visst är årsmötet en fest! Där summeras föreningens verksamhet och vi blir påmind om hur mycket vi faktiskt har gjort. Jag hör ibland kommentarer om att det är mycket formalia och krångligt att få fram alla handlingar inför årsmöten i föreningar. Och det gör sig inte självt förstås, liksom ingenting annat heller. Men för mig är det positiva och angenäma ”problem”.

Det är viktigt att ha koll på ekonomin. Hur gick det för oss egentligen? Gick våra arrangemang ihop sig? Finns det pengar över till att renovera/restaurera föreningens hus? När verksamhetsberättelsen skrivs, blir det ett fint tillfälle att sammanställa och reflektera över vad som genomförts under året. Det är bra att sätta ord på det och faktiskt få det på pränt. För visst är det väl så att vi glömmer hur mycket som gjordes? Och allt detta helt ideellt! Visst är det fantastiskt?

Förbundsstämman

När jag skriver detta så har vår egen förbundsstämma inte varit ännu. Den ser jag verkligen fram emot. Det är så inspirerande och trevligt att träffas och utbyta tankar och erfarenheter. Och det känns bra att få redovisa förbundets verksamhet för er alla engagerade medlemmar.

Jag tillåter mig att vara stolt över förbundsarbetet 2023. I vår verksamhetsberättelse kan vi läsa om en stor mängd genomförda och pågående arbeten. Vi jobbar vidare med den verksamhetsplan, stämman för ett par år sedan gav oss i uppdrag, att genomföra. Vissa punkter i verksamhetsplanen kan vi bocka av, medan andra pågår mest hela tiden och kommer så att fortsätta. Ett exempel på pågående verksamhet för oss är de så viktiga krets- och samverkansmötena, där vi får tillfälle att träffa några föreningar på samma gång. Dessa möten ger oss i förbundet en fin möjlighet att fånga upp vad som är bra och mindre bra i hembygdsrörelsen just nu utifrån er synvinkel.

Och vill ni, så informerar vi såklart gärna om vad vi funktionärer i förbundet jobbar med. Det blir en viktig väg för kommunikation, som i förlängningen ska mynna ut i det vi har som ledord i vår verksamhet, nämligen **Medlemsnytta**.

För många av oss så blir också årsmötet startskottet för årets verksamhet. Planeringen för sommarens aktiviteter och annat trevligt som vi har framför oss. Känns

det som att ”ordningen är återställd” nu efter pandemin? Om man tittar på siffrorna i Sveriges hembygdsförbunds enkät, så kan vi se att vår verksamhet i stort ser ut på samma sätt som före pandemin. Det till de antal ideella timmar som läggs ner och till antal arrangemang. Sedan är det alldeles säkert så att verksamheten inte alls är densamma som före pandemin. För visst var det så att vi kom på nya, andra arrangemang under själva pandemin? Dessa lever kvar och har blandat sig med det vi kanske kallar ordinarie verksamhet.

Fler medlemmar?

Funderar ni i er förening på hur man kan få fler medlemmar? Ja, det tror jag det diskuteras om, i nästan alla föreningar. Vad kommer vi fram till då? Hur ska vi få fler medlemmar? Är det antalet medlemmar som är det viktiga och vad är syftet med att bli fler? Vilken målgrupp lockar vi med vårt program? Vilka vill vi ska komma till just oss och varför?

Det krävs en del analysarbete av oss för att faktiskt kunna svara på frågorna. Hur ser det ut idag och hur vill vi ha det framåt.

Det finns en bra handledning, som heter **Väravningsguiden**. Den går att beställa via Sveriges hembygdsförbund, antingen via deras hemsida eller genom att ringa dem. Kika gärna på den, den ger många bra tips och vägledning framåt för oss föreningar.

Tack för att du tog dig tiden att läsa! Nu vänder vi blad och ser vad detta nummer har att erbjuda.

Vi hörs!

Lena

Lena Ramsberg,
ordförande i
VHBF

Apropå Strömma i Sätila...

Från början var det dubbla fönster mellan samtliga pilastrar men antalet fönster minskades redan runt år 1800.

Inr 1 av Västgötabygden kunde vi läsa en utförlig redogörelse om superkargörerna på Strömman och särskilt om deras kinaresor. Här kommer lite mer med anknytning till ämnet.

På Strömman har en muntlig tradition hävdats att den pampiga mangårdsbyggnaden skulle ha uppförts vid 1700-talets slut av två ostindiefarande sjökaptener vid namn Jungkvist och Kamp. Om man granskar historien lite närmare upptäcker man som så ofta att det som berättats inte stämmer.

Sven Rudolph Jungkvist och Olof Kamp, födda 1757 respektive 1755, var inte sjöfarare utan handelsmän. De ägde och bebodde Strömman gemensamt ungefärligen från 1792 till 1808.

Jungkvist och Kamp måste ha trivts i varandras sällskap för båda, som förblir ogifta, fortsätter att dela bostad livet ut och när Jungkvist 1828 dör på gården Picke i Torpa socken (Borås) testamentarar han all sin egendom till Olof Kamp som sedan dör 1837.

Flygelbyggnad och verandor från senare tid, 1856 respektive 1902.

Efter Jungkvist och Kamp ägs Strömman av en släkting till Olof Kamp, Anna Christina Clancey, änka efter stabsryttmästare Erland Kafle. Hon var tidigare gift med amiralitetskapten Fredrik Björk, som dog vid det före detta ostindieskeppet Lovisa Ulricas förlisning vid Vinga 1790, där även Carl Walters svärson Johan Jakob Reuterfeldt förolyckades.

Senast 1750 bosätter sig Carl Walter på Strömman. Gården blir hans genom hustrun Anna Helena Friedleben, vars mor Maria Styfvert tidigare ägt den. Man skulle kunna anta att det stora huset uppförs i samband med att familjen flyttar till Strömman, men så är inte fallet. En dendrokronologisk undersökning visar att huset är uppfört runt 1765. De båda våningarna var i stort identiska och innehöll vardera sju rum och kök varför man kan anta att Carl och Frantz Walter bebodde var sin våning. Frantz dog väldigt rik, men varför brodern ett par årtionden senare dog nästan utfattig kan man bara spekulera i. Vid sin död 1786 brukade Carl fortfarande en del av Strömman men inte som ägare. Gården ägdes då av handlanden Samuel Bruse på säteriet Rosared i Fjärås. Bruse var svärson till superkargören Nicolas Heegg, som var 1:e superkargör under resan med Prinsessan Sophia Albertina 1755–56 då Carl Walter tjänstgjorde som 3:e superkargör.

Strömman blev rusthåll i september 1683 då Frölichs kompani av Västgöta kavalleriregemente generalmönstrades på Hisingen. Rusthållare då var Erik Gunnarsson, rådman i Göteborg. (Vare sig denne eller hans närmast efterföljande bodde på Strömman utan Carl Walter är troligen den förste rusthållaren som bodde på gården.) Erik Gunnarsson var halvbror till kyrkoherden i Sätila, Haquin Settelius. Tillhörande den familj som 1777 skapade den Setheliska donationen som bland annat hade som ändamål att undervisa ungdomen i lanthushållningens förbättrande. Detta kom att bli en avgörande faktor för att lanthushållningsskolan 1918 lokaliserades till Sätila. En annan viktig faktor var superkargörernas stora hus på Strömman som under de första verksamhetsåren kunde rymma all verksamhet under ett tak.

Michael Löf, Strömman, Sätila.

***En levande hembygd
öppen för alla***

Fristads Hembygdsförening 50 år

– ett barn av sin tid

I början av 1970-talet skedde många kommun-sammanslagningar i Sverige, så också i Borås med omnejd. Staden Borås slogs ihop med fem tidigare självständiga kranskommuner – Fristad, Dalsjöfors, Viskafors, Sandhult och Bollebygd. Det var landsbygdskommuner med tätorter, och i alla dessa fanns eller bildades hembygdsföreningar för att ta vara på bygdens intressen inför risken att bli uppslukad av staden.

Fristads Hembygdsförening bildades den 18 april 1974 med Waldemar Johanneson, dagens namnstatsbarn, som första ordförande. De första uppgifterna var att försöka rädda ett par av Fristads äldsta byggnader, som höll på att falla ihop. De äldsta byggnaderna var de sydgötiska stugorna Ekalyckan, kanske från 1600-talet, och Klockarbolet på sockenallmanningen. De hade flyttats på grund av vägens breddning och ansågs inte värda att bevara. Vi lyckades rädda och restaurera dem och har förvaltat dem sedan dess. De är nog de nordligaste sydgötiska stugorna.

Mölarps kvarn

Den andra byggnaden som kanske var på väg att försvinna var Mölarps kvarn med omgivande intressanta naturområden vid Viskan. Den ägdes av Skara stift, som inte ville bidra till att bevara kvarnen. En kvarn på platsen omnämns redan 1380. Nu äger vi kvarnen och även en ramsåg i närheten, Lövsåsens såg, och ett naturreservat har bildats. Området är mycket omtyckt med många besökare varje dag och tillgång till grillplatser. Där har vi både kvarn- och sågdagar och serveringar och Bollarännet i samarbete med bygdens idrottsföreningar.

År 1978 startade vi med både Lellemarten och Fristadsbygden, som hållit på sedan dess. Lellemarten är en julmarknad vid hembygdsstugorna och det mesta är hemgjort. Fristadsbygden är vår tidskrift, som kommit ut varje år i omkring 45 år. Alla årgångar finns på föreningens hemsida. Det finns också en hel del annan dokumentation om Fristad, ibland som resultat av studiecirkel. I samarbete med kyrkan har vi under sex år haft dramatiserade kyrkogårdsvandringar, där vi gestaltat många tidigare fristadsbor.

Samarbetet med skolan har varit viktigt. Vi har ordnat ett skolmuseum och kan erbjuda en gammaldags skoldag. Vi samarbetar med Fristads Folkhögskola som

De sydgötiska stugorna Ekalyckan, kanske från 1600-talet, och Klockarbolet. Foto: Gunnar Boman.

har ett stort lantbruksmuseum och har tagit emot många hundra skolbarn och visat hur Emil i Lönneberga levde. Vi var Krösa-Maja, mor Alma och en soldat som glömt sig kvar på Fristad Hed och både vi och barnen hade så roligt. Dialogen var livlig. Vandringar och filmprojekt med utgångspunkt i förr och nu är andra projekt.

Samarbete med andra föreningar och organisationer i bygden har också varit viktigt, och det har varit stora arrangemang som järnvägsjubiléer. En utflykt och en dagsresa har varit stående inslag i mer än 20 år. På senare tid har arkivgruppen organiserat våra stora samlingar i det nya arkivet.

Det har skett mycket inom värderingar och livsstil, sedan jag gick med i föreningen för snart 50 år sedan, men det gäller att se möjligheterna, när de uppenbarar sig. I en föränderlig värld betyder rötter och sammanhang kanske mer än någonsin. Människan behöver meningsfullhet, och det är något som vi i hembygdsrörelsen kan erbjuda.

Ann-Britt Boman

Mot trädgården

De låga fönstren
med vita genomskinliga gardiner
gör det möjligt
att vara ute och inne på samma gång.
Allt glider samman
i en total sammansmältning med livet.

*Ur diktsamlingen Glädjens blomster eller
Livsstycken av Ann-Britt Boman*

1943 var Lövekulle i centrum för flygförsvaret...

Ekberger återser Mjörn efter 52 år..!

ALINGSÅS: Bo Ekberger med och organiserade för det svenska flygförsvaret i Alingsås. Under tiden i politiken och Sverige med i andra världskriget kom då lats för flygspaning-området återsåg gen efter 52 år.

i verksamhet, mest värnpliktiga. På stationen fanns både bränsledepå och lager med bomber och ammunition.

– Flygplanstypen vi servade var i huvudsak Heinkel 115, den så kallade T2-modellen med tre mans besättning. De var byggda som torpedflygplan, men användes för spaning. Trafiksäkerheten med torpederna var dålig. Vi servade även enmotoriga S17, säger Bo Ekberger.

□ **Dimma**

For att hindra fiendtligt flyg var det viktigt att kunna lägga ut dimmidder. T2:orna var utrustade med dimmbildare, (tankar fyllda med svavelsyra) som med munstycken på pontonerna kunde lägga ut dimmbankar på 50 meters höjd.

– I det dagliga arbetet ingick kontroll av motorer och eventuella läckage. I pontonerna läckte det ibland in vatten genom nitarna och vattnet fick då pumpas ut.

Bo Ekberger minns hur en del alingsåsare stälde upp med båtar och andra tjänster. En episod som han speciellt kommer ihåg var när en S17 landade i Björboholm och slog runt. Planet bogserades in till Alibem i Alingsås för bärgning, men där gick det snett och planet totalhavererade. Även en av bärgningsbåtarna blev kaffeved.

□ **Spitfire**

På Lövekulle var det bemannat dygnet runt. Här fanns alltid minst tio man. Att gjorde man på Nohaga slott där landestormen skötte.

Bo Ekberger var under två år krigsplacerad vid Lövekulle. 1943 var ett spännigt år då Sverige var nära att dras med i andra världskriget. Lövekulle kom då att bli en strategisk plats för flygspaningen utefter västkusten. Foto: Pär-Uno Ström.

Bo Ekberger var under två år krigsplacerad vid Lövekulle. 1943 var ett spännigt år då Sverige var nära att dras med i andra världskriget. Lövekulle kom då att bli en strategisk plats för flygspaningen utefter västkusten. Originalfoto: Pär-Uno Ström.

En artikel i Alingsås tidning den 9 augusti 1995.

Bo Ekberger återsåg Mjörn efter 52 år!

År 1943 var Bo Ekberger med och organiserade en sjöbas för det svenska flygförsvaret vid Lövekulle i Alingsås. Under detta år var det spännigt i politiken och Sverige var nära att dras med i andra världskriget. Lövekulle vid sjön Mjörn kom då att bli en strategisk plats för flygspaningen på västkusten. Härområdet återsåg Bo Ekberger Mjörn igen efter 52 år.

Bo Ekberger började sin militära bana 1940 vid Kungliga Roslagens Flygflottilj, F2, strax norr om Stockholm. Flygflottiljen var på sin tid landets största och enda sjöflottilj med flygplan stationerade på olika håll.

Efter avslutad befälsutbildning blev Bo Ekberger ansvarig mekaniker för sjöbasen på Lövekulle i Alingsås. Här fanns två verkstadstält för service och underhåll samt en liten kioskbyggnad där stationschefen installerade sin expedition. Det sattes också upp en luftvärnskanon, en tjugo millimeters Hispano Suecia och en luftvärnspruta för skydd mot främmande flyg. Bultarna till kavetten för luftvärnskanonen inköptes hos en järnhandlare i Alingsås. De borrades och svav-lades fast i berget så rejält att de sitter kvar där än idag.

Betongplattorna, med bland annat en slip där flygplanen drogs upp på en vagn, kom till 1944. De byggdes i Fortifikationsförvaltningens regi med hjälp av en

bokad entreprenör. Då byggdes också barackerna som liksom betongplattorna fortfarande finns kvar vid Lövekulle badplats,

Inte neutralt

Bo Ekberger berättar att vårt land knappast var neutralt 1943. Det gick bland annat fartygstranporter med malm till Tyskland. Den svenska regeringen tillät dessutom trupptranporter av tyska soldater genom Sverige till Norge och Finland. Vid denna tid fanns uppskattningsvis 300 000 tyska soldater i Norge och det fanns vissa farhågor att Sverige skulle anfallas.

Det gällde därför att ha en intensiv spaning utefter kanterna. Speciellt utefter Hallandskusten gick många fartyg mot Norge och tyskarna var rädda för de allierades u-båtar.

Lövekulle kom här att spela en betydande roll. Flygplanen som patrullerade kom i regel från Karlskrona, gick via Skåne, Halland och Bohuslän och stannade till i Mjörn för service, underhåll och tankning. Besättningen fick dessutom äta och vila.

Spanarna på planen utgjordes av officerare från flottan. De var väl förtrogna med fartygsmodeller och båtarnas rörelser. Piloterna var dock alltid flygvapnets personal.

Torpedflygplan

– Mjörn låg mycket strategiskt till. Lövekulle var dessutom skyddat av träd och grönska. Man kunde dra upp planen på slipen och när de var övertäckta med maskeringsnät var de knappast synliga från luften, berättar Bo Ekberger,

Förutom servicestationen vid Lövekulle fanns det sjöflyg stationerade vid Björboholm (Lerum) och Hindås (Härryda).

Lövekulle var tredje sjöbaspluton. Här var tretio man i verksamhet, mest värnpliktiga. På stationen fanns både bränsledepå och lager med bomber och ammunition.

– Flygplanstypen vi servade var i huvudsak Heinkel 115, den så kallade T2-modellen med tre mans besättning. De var byggda som torpedflygplan men användes för spaning. Träffsäkerheten med torpederna var dålig. Vi servade även enmotoriga S17, säger Bo Ekberger.

Dimma

För att hindra fientligt flyg var det viktigt att kunna lägga ut dimridåer. T2:orna var utrustade med dimbildare, (tankar fyllda med svavelsyra) som med munstycken på pontonerna kunde lägga ut dimbankar på 50 meters höjd.

– I det dagliga arbetet ingick kontroll av motorer och eventuella läckage. I pontonerna läckte det ibland in vatten genom nitarna och vattnet fick då pumpas ut.

Bo Ekberger minns hur en del alingsåsare ställde upp med båtar och andra tjänster. En episod som han speciellt kommer ihåg var när en S17 landade i Björboholm och slog runt. Planet bogserades in till Alfhem i Alingsås för bärgning, men där gick det snett och planet totalhavererade. Även en av bärgningsbåtarna blev kaffeved.

Spitfire

På Lövekulle var det bemannat dygnet runt. Här fanns alltid minst tio man. Åt gjorde man på Nolhaga slott där landstormen skötte köket. Övernattning skedde i en villa på Södra Ringgatan i närheten av tingshuset. Själv bodde Bo Ekberger mesta tiden i verkstadstältet. Var man ansvarig mekaniker var det inte bara att lämna platsen.

Eftersom ingen kunde förutsäga när världskriget skulle ta slut var tanken att Lövekulle skulle bli en permanent bas för sjöflygplan. Här fanns ju nu både baracker och slip.

Men freden kom och utvecklingen gick framåt. Något år efter världskrigets slut blev sjöflyget inaktuellt som spaningsflyg. Försvaret köpte då in sextio Spitfire från England. Denna flygplanstyp, som användes under slaget om Storbritannien, fanns i en spaningsvariant

och var bland annat utrustad med kamera. Spitfireplanen fick beteckningen S31 i det svenska flygvapnet.

Sedan denna tid har samtliga svenska stridsflygplansmodeller haft varianter för spaning. Förkortningen JAS betyder för övrigt jakt, attack, spaning.

Två år

Bo Ekberger var krigsplacerad i två år vid Lövekulle. Divisionschef för flygplanstyp T2, som hade sin hembas på Gålö i Stockholms skärgård, var den legendariska flygaren Albin Arenberg, som visat Sverige från luften för många människor.

Bo Ekberger, som nu bor i Linköping (1995), har i hela sitt liv arbetat med flyg. Under nio år var han anställd hos etiopiska flygvapnet. Han har också under många år varit knuten till Försvarets Materielverk och arbetat med utveckling av katapultstolar och räddningssystem för JAS 39 Gripen. Även Statens Haverikommission har tagit hans tjänster i anspråk.

Sedan några år är Bo Ekberger pensionär och ägnar en del av sin lediga tid åt Flygvapenmuseet hemma i Linköping. Han är också medlem i F2:s kamratförening.

Tillgång

När vi går runt ute på Lövekulle badplats beundrar han Mjörn och ger många lovord åt denna vackra sjö.

– Alingsåsarna kan skatta sig lyckliga som har denna tillgång alldeles inpå knutarna. Att ni dessutom har en republik här i sjön (som både har eget artilleri och egen artillerimajor reds. anm) gör inte saken sämre, säger Bo Ekberger

Pär-Uno Ström

Tidningsbild: Bo Ekberger i riktövning vid Lövekulle. 1943 fanns här både luftvärnskanon och luftvärnskulspruta mot främmande flyg.

Bo Ekberger levde mellan åren 1922 och 2021.

Stämningen var god vid jubileumsfesten. Foto: Ingemar Svennered.

Jubileumsfest i Långared

Långareds Hembygdsförening har i början av februari månad firat 50-årsjubileum med en festkväll i Gräfsnäs Slottscafé. Programmet bestod av sång och tal, allsång och bildvisning samt mat förstås.

Föreningens ordförande Ingela Lindahl hälsade välkommen och höll ett inledande anförande om hembygden, vårt kulturarv och om betydelsen av förankring i vår historia samt om hembygdsföreningars roll i detta. Programmet fortsatte med sång av föreningens förra ordförande Åsa Wirgonsson, ackompanjerad av Mats Gustafsson. Åsa sjöng sin egen sång "Långaredsbygden". Eva Karlsson berättade under temat "Ung i hembygdsförening". Hon engagerade sig i föreningen redan som 19-åring 1979 och blev snart invald i styrelsen. Hon berättade om många episoder, inte minst tillsammans med föreningens förste och dåvarande ordförande Elof Persson, som var 53 år äldre. De var inte alltid

överens, men de hade respekt för varandra. Allsång var ett inslag som kom tillbaka lite då och då under kvällen. Det blev dags för mat, baserad till stor del på råvaror från närområdet. Västergötlands hembygdsförbunds ordförande Lena Ramsberg gästade tillställningen. Hon gratulerade den jubilerande föreningen och överlämnade ett diplom med texten "för föredömlig och värdefull insats inom hembygdsrörelsen". Hon berättade också om verksamheten inom förbundet och dess föreningar. I den senare delen av programmet visade Ingemar Svennered ett film- och bildspel med nedslag i föreningens historia. Festen avslutades med kaffe och tårta samt utdelning av det framtagna jubileumshäftet. Stämningen var god under kvällen och programmet var uppskattat.

Långareds Hembygdsförening

Upprinnelsen till bildandet av Långareds Hembygdsförening var restaureringen av Vagnsheds kvarn i början av 1970-talet, där verksamheten legat nere sedan slutet av 1940-talet. En inspirationskälla för Långaredsborna var iordningställandet av väderkvarnarna i Stora Mellby. Hembygdsvännen och entusiasten Elof Persson gick i bräschen för Vagnshedsprojektet. Det var inte alla som trodde att det skulle vara möjligt. Det skulle innebära ett mycket stort arbete och kosta mycket pengar. Men Elof gav sig inte. Det karaktärsdraget fanns inte hos honom. Efter en kort tid fick han ihop både kapital, villiga arbetare och en interimstyrelse.

Hembygdsgdagen sommaren 2015. Foto: Ingemar Svennered.

Äldre foto på gården i Ruus. Foto: Privat.

Han fick också till stånd ett 20-årigt arrendekontrakt. Arbetet tog vid och invigningen kunde ske den 7 juni 1975. Vagnsheds kvarn kom att bli ett stort turistmål under de 20 åren arrendet löpte. Personer ur föreningen var guider.

Kartåsstugan

I mitten av 1970-talet fick föreningen mottaga Kartåsstugan, en enkel backstuga i skogen mellan Loo och Magra. Detta som gåva av Ivan Karlsson med familj från Göteborg. Stugan beboddes fram till 1936 av Maja-Stina, farmor till Ivan. Den fungerade därefter som sommarboende fram till slutet av 1960-talet. Stugan mottogs med stor glädje, även om det kom att innebära en stor arbetsinsats för föreningens medlemmar, för att återställa stugan i ursprungligt skick. Den finns fortfarande i föreningens ägo och varje sommar arrangeras ett Öppet Hus.

Hembygdsgården Ruus

Hembygdsgården Ruus, vackert belägen vid sjön Anten och Loholmen, kom i föreningens ägo år 1985. Detta som en gåva från mor och son, Ellen och Allan Larsson. Mangårdsbyggnaden är ett vackert och välhållt hus byggt i början av 1900-talet och renoverat i mitten av seklet. Bergvärme har installerats, men kakelugnarna finns kvar liksom 50-talskänslan. Ett mindre hus på gården inrymmer en bakstuga, som är livligt använd. Det finns ytterligare byggnader på gården där det inryms ett museum, äldre maskiner, samlings- och utställningssal med kök. Örtagården anlades snart efter övertagandet. Här finns närmare 100 olika växter, äldre arter både till nytta och prydnad. Gården är mycket använd vid olika arrangemang av föreningen.

Sandhult

Föreningen äger ytterligare en fastighet, nämligen torpet Sandhult. Detta är beläget i Risveden i den del av Långareds socken som ligger på västra sidan om sjön Anten. Torpet började att arrenderas år 1989 och år 2015 fick föreningen möjlighet att förvärva det. Finansieringen löstes genom de testamentsmedel som fanns i föreningen efter Gunvor och Alf Samuelsson, Arelid. I Sandhult finns värdefulla slätterängar som varje år slås med lie. Den unika floran med flera sällsynta arter är intressant. Den spånklädda stugan från förra sekelskiftet har varsamt restaurerats och ladugården har nyligen ställts i ordning. Torpet är en trevlig träffpunkt både på sommaren och vintern.

Omfattande arbete av engagerade människor

Ett stort antal arrangemang och arbeten av olika slag har skett under årens lopp. 50 år! Det har hunnit bli åtskilligt. Hela tiden med engagerade människor som ställt sin tid till förfogande. Av egenintresse, men också av en vilja att göra något för bygden och dess människor. Exempel är styrelsearbete, kommittéarbete, programarbete, byggnadsarbete, byggnadsvård, trädgårdsskötsel etc. Listan kan göras lång.

Många aktiviteter under årens lopp

I ett tidigt skede i föreningen gjordes en omfattande torpinventering. Skyltar sattes upp och beskrivningar finns på hemsidan. På senare tid har en årlig tävling arrangerats med namnet "Hitta 10 torp". Hembygdsgårdar med presentation av äldre hantverk och äldre lantbruksarbete samt med olika teman har varit återkommande. Örtagårdskafé på hembygdsgården är ytterligare ett exempel på aktiviteter. Studiecirkeln med rubriken "När

Equmeniakyrkan i Loo var fullsatt när författaren m m Karin Tegenborg Falkdalen föreläste om drottning Margareta i oktober 2017. Drottning Margareta, Gustav Vasas andra hustru, med rötter på Loholmen. Foto: Ingemar Svennered.

sockna var kommun” innehöll ett antal samlingar under några år och mynnade ut i ett 50-sidigt dokument om bygden. Ett stort intresse finns för borgen som legat på Loholmen. Arkeologiska undersökningar gjordes under somrarna 2011–2013 under ledning av personer från Lödöse museum. Massor med temasamlingar har hållits i olika lokaler i bygden. Film- och bildvisningar har varit uppskattade programinslag, liksom sång- och musikprogram. Grötfester har arrangerats. Många vandringar har ordnats i bygden, på ömse sidor om sjön Anten. Femteklassare från Långareds skola inbjuds till hembygdsgården och får där kunskap om bygden och de får dessutom baka bröd i bakstugan. Nationaldags-

firande på hembygdsgården är årligen återkommande, ofta med en lokal talare och med sång av Kyrkokören. Resor till intressanta mål har genomförts.

Informationskanaler

Ett antal hembygdsskrifter och Youtube-filmer har tagits fram i föreningens regi. Dessa ger tillsammans med de årsskrifter som getts ut under årens lopp en omfattande information om bygdens historia och föreningens verksamhet. En källa till kunskap är också många av föreningens medlemmar, som har goda kunskaper. Ett besök på föreningens hemsida rekommenderas, www.langared.se.

Föreningen är en viktig del av Långaredsbygden, som det hade varit tomt att vara utan. Föreningen har för närvarande omkring 350 medlemmar och det finns utrymme för fler!

*Ingemar Svennered
Långared*

Tage Brolin, Främmestad, här med hunden Viktor, berättar gärna om Svenskbyborna och visar film. Foto: Jan-Olof Berglund.

Föredrag om Svenskbyborna

Svenskbyborna är ättlingar till svenska bönder som under 1700-talet tvångsflyttades från Dagö till Ukraina, där de grundade Gammalsvenskby. Tage Brolin i Främmestad har rest mycket till Gammalsvenskby.

Han visar gärna Stefan Quints film och berättar om Svenskbyborna. Om din förening önskar kontakt med Tage för en träff, kontakta honom

*per e-post: frammestad@tagebrolin.se
eller per telefon 070-328 13 33*

Vår tid med jorden...

...intresserade och inspirerade många.

Ett 70-tal besökare tog tillfället i akt då hembygdsföreningen i Södra Ving, torsdagen den 8 februari, bjöd in till en kväll i Hökerum med fotografen och författaren Tore Hagman från Vårgårda.

Tore berättade och visade bilder från hans senaste bok – *Vår tid med jorden* – på ett mycket underhållande och uppskattat sätt. Underlaget till boken har han hämtat från fältarbete med kamera och bandspelare under 1900-talets två sista decennier. Många av miljöerna och berättelserna om olika människor är hämtade från Sjuhäradsbygden. Boken är, som Tore uttrycker det, ett försök till äreminne över småbrukarna på landsbygden. I bästa fall kan den få oss nutidsmänniskor att lite bättre förstå varifrån vi kommer och varifrån vi egentligen har våra rötter.

Tore Hagmans presentation inspirerade många av oss som var där, till medvetenhet, uppmärksamhet men också till både respekt och stolthet över tidigare generationers fotspår av mänskliga aktiviteter i vårt samhälle. Ett av våra många kulturarv som hembygdsföreningen vill lyfta fram och värna om.

I anslutning till presentationen bjöds på välsmaklig kvällsfika av vår fantastiska Serveringskommitté. Dessutom var det utlottning av bl a boken *Vår tid med jorden* samt bokförsäljning. Inte minst blev det många goda möten och samtal kring kvällens inspirerande tema.

*Södra Vings Hembygdsförening
genom Ingrid Öhlund*

Berätta för oss om ni ordnat något för första gången i er förening!

Har ni ordnat något som blev mycket omtyckt?
Något som satte fantasin i omlopp?
Tävling, naturpromenad, teater, dans?
Filmvisning? maskerad? tårtbakartävling?
Skriv till oss, adresser finns på sidan 31.

Vår tid med jorden inspirerade många. Foto: Tommy Johansson.

Anders Petersson samtalar med fotografen och författaren Tore Hagman till höger. Foto: Tommy Johansson.

Faktaruta

Riksantikvarieämbetets tolkning av begreppet kulturarv.

Kulturarv är de historiska spår som tillkommit genom mänskliga aktiviteter i olika tider, objekt eller företeelser men också idéer och perspektiv.

Det kan exempelvis vara fornlämningar, byggnader, traditioner, matkultur och landskap.

Fristads folkhögskola 5/4 1946.
Fotot tillhör Borås stadsarkiv.

Folkhögskolan 100 år i Fristad

Hösten 1923 invigde Älvsborgs Läns Folkhögskola sina nya skollokaler i Fristad. Då hade vinterkursen börjat, och skolan hade flyttat från sina tidigare lokaler i Herrljunga till Fristad Hed. Älvsborgs regemente hade redan 1914 flyttat in i vinterbonade kaserner i Borås från sin gamla övningsplats på Heden.

Älvsborgs regemente grundades på 1600-talet av kung Gustaf II Adolf som skydd för västra Sverige mot danskarnas härjningar. Övningsplatsen för de indelta knektarna var under åren 1797–1914 Fristad Hed. När regementet flyttade, var det sorg i Fristad. Hela orten levde upp under regementsmötena på sommaren, och speciellt kvinnorna kunde tjäna en slant, t ex som mar- ketenterskor.

”Då blev hornen och pukorna tysta,
och alla flickor slutgiltigt kyssta”.

Så skaldade folklivsforskaren Klas Olofsson i ”Minnen från Fristad Hed.” Mot slutet av förläggningstiden fanns här en korpralskola, och en hel del byggnader hade uppförts både för mathållning och förläggning. Från början låg alla i tält, och maten lagades i kok- gropar i marken. Det fanns endast bostäder för översten och majoren samt officersmäss, alla från början av 1800-talet. Vidare uppfördes tidigt gevärs- och tygförråd samt förvaltarbostad eller ”bötestöva”, som fungerade som verkstad och även sjukstuga. Dessa sex byggnader finns ännu kvar på folkhögskolan. Of- ficersmässen är den nuvarande högtidssalen med oför- ändrad inredning. Längs väggarna finns inskrifter med

årtal och platser för regementets mest berömda slag, exempelvis Helsingborg 1710 och Fredrikshald 1718. Tragiskt är vad som hände på ön Retusaari i Finska viken 1705, där många älvsborgare drunknade, när de skulle sättas i land från en galär, som kom för långt bort från stranden. Få kunde simma på den här tiden. I det stora förrådshuset för uniformer, som i dag är folk- högskolans museum finns mer än 4 000 föremål, och en del följde med från Herrljunga.

Vad skulle hända på Heden?

På Fristad Hed hade det varit flyguppstigningar, men efter en dödsolycka upphörde dessa. År 1918 internerades omkring 300 ryssar, som kommit till Sverige i samband med första världskriget, men de återsändes senare till Ryssland. Sedan var lokalerna tomma igen. Socknens ledande man Emil Larsson på Tubbekulla och några till hade en plan. Som landstingsman visste han, att folkhögskolan behövde lokaler. Det berättas, att några ledande fristadbör åkte upp till Stockholm och stämde möte med representanter för fortifikations- förvaltningen, och en god middag intogs. Snart var affären klar, och även de ekonomiska förhållandena. Folkhögskolan skulle flytta hit från Herrljunga, och ett nytt skolhus skulle byggas med Johan Åkerlund som arkitekt.

Josef Tunerstedt

En av de första eleverna på folkhögskolan, sedan den flyttades till Fristad, var Josef Tunerstedt, sedermera kyrkoherde i Herrljunga.

Han berättar: ”Det var en stor dag för oss elever, 41 i folkhögskolan och 8 i lantmannaskolan vid uppro- pet den 8 november 1923, då skolans läsår i Fristad tog sin början. Rektor Karl Holmqvist hälsade oss väl- komna.”

Så fortsätter han med att berätta om invigningen. ”Den största dagen i folkhögskolans historia och den minnesrikaste för oss elever, som då fick glädjen att vara med, var givetvis den 17 november 1923, då folkhögskolans nya lokaler högtidligen invigdes av lä- nets dåvarande hövding Axel von Sneidern i närvaro av representanter för landsting, hushållningssällskap, regementet, kommun och kyrka. Vi elever fick hjälpa till att plana ut stora jordhögar framför skolans huvud- byggnad. Några grävskopar fanns inte. Arbetet utför- des med spadar, som lånades i affärerna i samhället och hos närboende lantbrukare. Att arbetet gick raskt undan behöver inte sägas. Det var friska och starka bondpojkar, som kunde hantera spaden. Rektorn stod och såg på, njöt märkbart av denna syn och var storbe- låten.

Till invigningen skulle vi elever utfylla programmet

med sång. Under ledning av agronom Oscar Ahlberg övade vi på 'Var välkommen envar under ungdomens tak' samt på den inte lättjungna folkvisan 'Den signade dag'. Så berättas om invigningen i högtidssalen, flaggprydd och blomstersmyckad. Det var många talare förutom landshövding von Sneidern, såsom förre rektorn Sanfrid Welin, överste Rignell från regementet och rektor Karl Holmqvist, som gav en historik.

Så berättas om samkväm och diskussionsmöten som protokollfördes. Denna bok fanns länge i folkhögskolans arkiv. Det var undervisning i teoretiska ämnen och kommunalkunskap, där sammanträden hölls i den fiktiva Hedens kommun. Rektor Holmqvist undervisade i matematik och kunde ibland tappa tålamodet och kalla eleverna för förnicklade talgoxar. Han lär ha fått en sådan i present”.

Om folkhögskolans historia

För Tunerstedt som för så många andra, speciellt från landsbygden, var folkhögskolan den enda vuxenutbildning som stod till buds fram till att Kommunal vuxenutbildning startade 1968. Eleverna kunde från folkhögskolan komma in på utbildningar till sjuksköterska, lärare och polis. Älvsborgs läns folkhögskola hade startat 1879 på Backgården i Liared med 18 elever. Den byggde på den danske folkbildaren N.S. Grundtvigs tankar om ”det levande ordet”, som förmedlar en kunskap och insikt. Det gick under de 100 åren 1850–1950 en skarp skiljelinje i utbildning mellan dem som gick i den obligatoriska folkskolan och dem som fortsatte läsa på realskola och gymnasium till studentexamen. Folkhögskolan skulle ge mera bildning även åt dem som inte fortsatte sina studier. Särskilt viktig var den för böndernas söner, som ofta blev förtroendemän i bygden. Det fanns också behov av kunskaper i lantbruk för pojkar och i lantushåll för flickorna. Mellan 1902 och 1958 fanns en lantmannaskola och mellan 1880 och 1975 en hemteknisk kurs.

Älvsborgs läns folkhögskola flyttade år 1882 från Liared till Fänneslunda med Alfred Ahlström från Borgstena som rektor. År 1895 återuppstod skolan på Stora Torpa vid Vänersborg, och efter ett år flyttade den vidare till Herrljunga, där den sedan fanns fram till 1923. Rektor var museimannen Sanfrid Welin, som 1922 efterträddes av Karl Holmqvist. Welin hade en imponerande samling av äldre föremål, och den är nu grunden i lantbruksmuseet på folkhögskolan med över 4 000 föremål.

År 1946 blev Ragnar Bengtsson rektor, och han efterträddes 1968 av Stig Johansson. Elna Hessel blev den första kvinnliga rektorn 1977. Sedan följde Roland Palmqvist, Leila Pekkala och nu Inka Horstmann.

Utbildningens innehåll

Länge var vinterkursen ryggraden i folkhögskolans utbildningar. De kunde omfatta tre årskurser och gav då kunskaper motsvarande gymnasium i flera ämnen. Mot slutet av 1960-talet minskade antalet elever vid folkhögskolornas vinterkurser över hela landet. Troligen var det de nya möjligheterna inom kommunal vuxenutbildning och den nyinförda nioåriga grundskolan, som var orsaken till detta. Som så många gånger både tidigare och senare försökte folkhögskolan hitta nya vägar och behov i omgivningen. För Fristads del blev det kortkurser och uppdragsutbildningar. De nyuppförda internatbyggnaderna Granbo och Björkebo kunde då användas för kurser och konferenser. Medelåldern bland eleverna på de ordinarie kurserna blev högre och eleverna bodde hemma. De gamla internaten Ballebo och Kindbo finns kvar, men Marbo, gamla manliga, revs. Elever från andra delar av landet kom ibland för att få en omstart, kanske efter drogproblem.

Andra nystartade kurser var pensionärskurser, bl a med Volvo i Göteborg som anordnare samt dagfolkhögskola i Borås tillsammans med Viskadalens folkhögskola. År 1978 invigdes en ny lärosalsbyggnad, och det gamla skolhuset revs.

Linje för finsktalande

På 1970-talet inrättades en linje för finsktalande, eftersom många finländare blivit arbetslösa, när textilfabrikerna i Borås lades ned. Denna linje finns inte kvar, men en av lärarna där, Leila Pekkala, blev senare rektor på folkhögskolan. Vidare har det varit många etableringskurser som initierats av Arbetsförmedlingen samt SFI, Svenska för invandrare. Fortfarande finns vävutbildningen kvar, en av de få i landet. Verksamheten där har utvecklats både på bredden och djupet och är viktig för hantverket.

En populär kurs med riksintag är en ettårig trädgårdsutbildning med ekologisk odling och en utbildning för biodlare.

Fristads folkhögskola har fina utbildningar för deltagare som behöver en harmonisk och stressfri miljö, något som den gamla heden kan erbjuda. Hälsolinjen vänder sig till den som behöver rehabilitering efter exempelvis utmattningssyndrom. Växa-kurser erbjuds den som har inlärningssvårigheter. På senare tid har det startats grundskole- och gymnasiekurser för dem som har en neuropsykiatrisk funktionsvariation. Där är man beroende av en stressfri miljö. Eftersom behovet av sådana inlärningsmiljöer är mycket stort, är detta en nisch, som passar folkhögskolan mycket väl. Kurserna har riksintag, och de studerande kan bo på internatet. Grupperna är små, och det finns många möjligheter till

stöd, eftersom personaltätheten är hög. Det finns också en hund som kan sprida goda känslor och harmoni omkring sig. Estetiska ämnen som musik och bild bidrar till möjligheterna att uttrycka sig, och det är viktigt med rörelse och motion.

Folkhögskolans möjligheter att fritt använda resurser och ekonomiska medel, och alternativa bedömningsgrunder är en utmärkt utgångspunkt för kurser för personer med neuropsykiatriska funktionsvariationer. Vi hoppas att alltfler folkhögskolor följer Fristads exempel och erbjuder välbehövliga möjligheter att ta del av samhällets utbildningsutbud. Folkhögskolan är en möjlighet för alla elever att bli sedda och förstådda.

Ann-Britt Boman

Bygdeforskaren
Klas Olofsson.

Galgbacken i Fristad

Byn Längjum i Fristad har gamla anor. Från medeltiden till 1500-talet var det en egen socken med egen kyrka. Vid Stommen i Längjum finns fortfarande en ruinkulle med rester av den gamla kyrkan. Det sägs, att när järnvägen mellan Borås och Herrljunga byggdes, grävde man rakt igenom den gamla kyrkogården och hittade benrester. Gårdsnamnet Stommen tyder på att gården hört till kyrkan eller att kyrkan byggts på gårdens mark, och avkastningen från gården kom kyrkan till godo. Gustav Vasa gjorde en bra affär, för de flesta av byns gårdar var i kyrkans ägo, och nu kom de att tillhöra kronan. En av gårdarna i Längjum heter Frugården, och namnet kan ha samband med ”Vår Fru”, alltså jungfru Maria. Hon heter så på många språk, ”ma donna” på italienska och ”Notre Dame” på franska. I Frugårdens skog längre söderut byggdes på 1800-talet torpet Frufällan på en plats, där skog fälldes.

Fristads folkhögskola

Fristads folkhögskola
Först kom bondesönerna,
de som skulle bli
förtroendemän i socknen.
Döttrarna fick lära sig
laga mat och väva
på sommarkursen.
Så kom de som ville ha ett yrke,
polis, sjuksköterska, lärare.
Sveriges första vuxenutbildning.
Nu kommer fortfarande
de som vill väva,
men också de som vill vidare
utifrån sina förutsättningar.
Folkhögskolan ser dem alla.

Ann-Britt Boman

Tingen och galgbacken

Längjum var alltså en framstående by, och då förlades även tingen hit. Det omnämns att ting hölls i Längjum under senare delen av 1400-talet och även senare. Tingen hölls för hela Vedens härad, och då skulle även rättsskipningen ske vid tingsplatsen. Troligen är det därför som galgbacken kom att förläggas hit, inte långt från den gamla landsvägen till Borgstena. Den omtalas som allmän väg redan på Gustav Vasas tid. När Borås blev stad på 1600-talet, fick staden en egen galgbacke.

Det omtalas att det fanns en häradskista, antagligen för förvaring av fångarna. Den måste underhållas, så att inte någon rymde. Avrättningarna skedde senare genom halshuggning. En präst skulle följa med den dödsdömde, och på 1700-talet blev detta för mycket för den åtföljande prästen, så han föll död ned.

En uppmärksam avrättning på galgbacken i Fristad ägde rum på hösten 1766. Då halshöggs Thomas från Källared i Borgstena, som var en av de drivande i Hofmansupproret 1766. Det startades av ryttaren Sven Hofman från Byttorp i Borås som ett uppror mot myndigheterna.

Den sista avrättningen på galgbacken skedde 1863. Den har beskrivits i Folkliv och Folkminnen I av bygdeforskaren Klas Olofsson, som också delvis bygger på muntliga berättelser. Den avrättade var Karl Johan Karlsson Hed, som hade rånmördat en skollärare och knalle, Hedlund från Ås härad, vid Osdal söder om Borås. Det var vid midsommartiden 1863, som avrättningen ägde rum, och samma dag var det generalmönstring på Fristad Hed, så den spetsgård, som knektarna satte

upp behövdes nog för att hålla nyfikna borta. Fången förvarades i häradshäktet i Borgstena och kom åkande till galgbacken tillsammans med prästen och ett par ytterligare skjutsar. Länsman Sjöberg i uniform mötte upp vid vägen upp till galgbacken och red upp för den sandade gången framför fången och prästen. Där uppe väntade mästermannen, bödeln, som hade kommit resande från Göteborg. Stupstocken hade tillverkats av en bonde i en av gårdarna i Arta. Rackaren tog sedan hand om kroppen och begravde den i den nygrävda graven intill galgbacken. Spetsgårdsstavarna lär ha stötts ner i marken, där spetsgården stått.

Bara någon månad efter den sista avrättningen i Fristad invigdes järnvägen mellan Borås och Herrljunga, och ångloken tuffade fram alldeles nedanför den gamla galgbacken. Man kan se det som att det gamla nu avlöstes av det nya i tankar och skeenden.

Ann-Britt Boman

Ordspråk och talesätt från Västergötland (efter Västgöta-Bengtsson)

Den som rör i andras gruter, blir ofta bränder.

Om du tege, barn, så vesste ingen hur dummer du vöre.

Hunna å herra stänger aldri dörra.
Ena sellatunna behåller allti si smak.

Den som blannar säk me agnera,
blir uppäten å svina.

Små tjuva går i järnkedjer,
stora tjuva går i gullkedjer.

Ju mindre herra, dess högre halsa.
Har en kacklat får en och gala.

Sola e störst ve sin nedgång.
Sten som ofta välter, blir aldri mösig.

Om nöken trampar däk på tära,
så röck te däk foten.

Större skepp har allt gått i sank
än ena vällingabötta.

Om en fraktar ena so te Rommeliport,
så e ho ena so ändå.

Han ä så later, så han orkar ente skubba
säk där de kliar.

Ann-Britt Boman

Trantider i Bjurum om våren

Gudhems Hembygdsförening har i vanlig ordning haft öppet i sitt kafé under transäsongen varje dag ända fram till mitten av april. I år inföll påsken lagom till tranornas ankomst. Kaféet är beläget i Bjurums gamla skola, i närheten av Bjurums kyrka. Här fanns att avnjuta föreningens goda fika samtidigt som man kunde titta på konstutställningen i lokalen.

Fågellivet blomstrar vid Hornborgasjön året om, men det är nog livligast under trantider med många besökare, såväl fåglar som människor.

Rödbena. Foto: L Moberg.

Rödbena (*Tringa totanus*) är en vadarfågel i familjen snäppor med karakteristiskt röda ben. Den förekommer i stora delar av Europa och Asien norr om Himalaya och österut till Kina. De flesta är flyttfåglar som övervintrar i Mellanöstern, Indien, Sydostasien och lokalt utmed Afrikas kuster, medan merparten i Västeuropa är stannfåglar eller kortflyttare. Den hittas i strandängar både utmed kusten och i våtmarker inåt landet, men även i fjällmiljö. Arten är talrik och IUCN kategoriserar den som livskraftig (Wikipedia).

Monika Moberg Kilefors

Viktorsborg. Sixten Västgöta-Bengtsson har gjort Skövde känt, framförallt i hembygdssammanhang och resorna med värnpliktiga. Sixten var son till köpmannen Viktor Bengtsson och dennes hustru Elin. Familjen levde i detta hus.

”Tidigt en vårvinterdag i nådens år 1615 kom ett par vandrare gående vägen fram. Det var bonden Ambjörn från Öhm och hans 7-årige son Andreas. De ämnade sig in till Skövde, där pojken nu skulle skrivas in i stadens enklassiga pedagogi, 'en barnskola, ungdomen till lära och upptukt', som hertig Carl inrättat redan år 1597”.

Så inleder Sixten Västgöta-Bengtsson texten i häftet ”Östermalm, stadsdelen som var annorlunda”, utgivet 1956. Se bild.

Öhm eller Öm som det stavas idag är en liten by utanför stadsgränsen på vägen mot Varola. Andreas kan räknas till den förste Östermalmspojken, som så småningom slutade som biskop i Skara med namnet Andreas Ambjörnsson Omenius.

I Skara domkyrka finns gravstenen över biskop Omenius från Öhm, hans hustru och tolv barn. Inskriften nedtill på stenen är avfattad på latin och lyder i översättning: ”Du som skådar stenen, stanna i beundran inför denne mans höga själsegenskaper, hans

Östermalm

– en stadsdel i Skövde

klokhets, hans gudsfruktan. Näppeligen finner du hans överman; det är dr Omenius, som vilar här tillsammans med maka och barn. I Herrans år 1658.” (Källa: *Sixten Bengtssons häfte om Östermalm*).

Stora Sandgärdet på Öster

Det var just här en man, civilingenjören John G Grönvall, fann vad han sökte, mark för att 1868 bygga upp sin industri med smedja och gjuteri som blev Skövde Mekaniska Verkstad – som sedan blev Pentaverken, som tillverkade båtmotorer. 1926 började företaget att tillverka Volvo-motorer. 1927 rullade den första bilen, Jakob – ut från Volvos fabrik i Göteborg. Grönvall slutade som chef 1909 och avled 1924. Han ägde egendomen Suntutorp utanför Skövde.

”Som svampar ur den torra sandgärdsjorden växte fabriksanläggningarna med kringliggande bostadshus upp. Smålänningar från brukssamhällen, där far och farfar var hammarsmeder, och torpare från Suntutorps herrgård sökte sig till den nyanlagda verkstaden, om vilken man på ryktesvägar hört att förtjänsten kunde uppgå till 10 kr i timman”. Så skriver S Bengtsson.

Pentafolk

Många skövdebor har minnen från Östermalm. Maj-Britt Beetzen King (1923–2023) växte upp i hyreshuset på Gjutargärdet i Skövde, där arbetarna på Penta bodde. Maj-Britt flyttade i unga år till Stockholm men flyttade tillbaka till sin hemstad vid pensioneringen.

I sina båda skrifter Pentafolk, del 1 och 2, utgivna 2001, framtagning och tryck: Bläckhornet AB, beskriver hon barndomen på Gjutargärdet: ”Tro inte att vi som bodde på Gjutargärdet på 1920- och 30-talet var några stackars fattigappar. Vi hade det bra, mycket bra till och med, i förhållande till andra arbetarfamiljer.

Men det var utedassens, råttornas och lössens tid, järnspisens och zinkbänkens tid. Vi var inte nedslusade, men en och annan gång hittades en lus bakom en tavla, trots att mamma hade klistrat fönsterremсор på baksidan, och då och då blev sömnen störd av en loppas envetna bitande.”

Maj-Britts morfar, Karl Adolf Beetzen, var arbetare på Penta. ”Sex dagar i veckan tillbringade han på verksta'n. På sjunde dagen tog han på sig cheviotkostymen och plommonstopet, placerade fickuret i fickan och tog en promenad. Aldrig att han hade någon semester. Han bara vilade sig en stund på kökssoffan, när han kom hem från arbetet. Han söp sig heller aldrig full och ställde till det. På avlöningsdagen hände det förstås att han tog en tur upp till Skandinav och beställde två vita och en brun. Men matpengarna fanns kvar och mormor fick det hon skulle ha och en karamellstrut till mig glömde han inte. En stark karl som Kalle Beetzen, han tålde fredagssupen och kom inte raglande hem.”

Vi drack vårt kaffe på toaletten

Rubriken ovan finns på en antologi, utgiven av Liv i Sverige och Arbetets museum i Norrköping, Premiss förlag 2019. Denna rubrik är även överskriften på undertecknads bidrag i boken.

”Att dricka kaffe på arbetet var inte tillåtet, men vi löste problemet på vårt eget sätt. Varje förmiddag gick vi en efter en in på damtoaletten, där vi plockade fram våra termosar och gurksmörgåsar. Vi var lite rädda att någon skulle upptäcka oss men trodde knappast att cheferna, som ju alla var karlar, skulle titta in”.

Ett utdrag ur en berättelse om kontorsarbetet på Volvo Pentaverken omkring 1960.

Boken innehåller personliga erfarenheter med min-

Pentahuset på Gjutargärdet. I mitten av bilden: Dassen och sophuset.

nen från olika arbetsvillkor. Berättelserna är skrivna av författare från olika yrkesgrupper i hela landet.

Penta och Volvo i Skövde var undertecknads arbetsplats under ett par olika perioder under 1900-talet. Min man Lennart och jag arbetade på ritkontoret/Förberedande metodavdelningen. Min svärfar Erik var avsynare på Penta. Två av mina söner var praktikanter och en av dem kom tillbaka för att börja på Volvo IT. Min gammelmorbror Gottfrid ”Fägre-Andersson” (1876–1965), arbetade också på Penta. Han och hans fru Ingrid bodde i ett förtjusande litet hus på Lyckegatan 1. Men tyvärr revs flera små fina hus på Östermalm under rivningsvågen på 1960-70-talen. I Anderssons hus fanns tre enrumslägenheter. I en av lägenheterna på bottenvåningen bodde husägarna och de två andra lägenheterna uthyrdes. Se foto och text på nästa sida.

Ingemar Kilefors (min far) började i ungdomen som kontorist på Hallenbergs, som sålde volvobilar i Skövde (Hallenbergsrondellen). Han fortsatte sedan som vd inom volvo/automobilbranschen.

Många skövdebor och andra minns Penta.

Monika Moberg Kilefors

Pentahuset på Gjutargärdet. I förgrunden och i mitten syns två av de mindre bostadshusen. I bakgrunden de större husen. Fotot utlånat av Volvos historiska arkiv år 2000.

Lyckegatan 1 i Skövde. En bild från Hagbergsdal, Östermalm i Skövde någon gång under 1930-talet. Huset, som syns bakom gruppen, revs under 1960–1970-talen. Där bodde under 1940-1950-talet bl a Gottfrid och Ingrid Andersson. I nedre våningen fanns två enrumslägenheter och på andra våningen fanns en liten lägenhet. Den senare hyrdes under del av 1950-talet av familjen Elisabeth (Lisa) och Åke Jernvald med sonen Kenneth. Huset byggdes troligen av Ingrids far, Oskar Teodor Hagberg. I bildens mitt ses en äldre dam med sjal, Karolina Edström, född 1848, dotter till rådmannen och handskmakaren Karl Edström, född 1815. Mannen till höger om henne är Oskar Teodor Hagberg (gjuteriarbetare på Skövde Mekaniska Verkstad/Pentaverken, född 1863. Till höger om honom står förmodligen hans syster Selma Hagberg. Hans första hustru Gustava Charlotta Fogelmark (1855–1905), vars mor Maria Fogelmark, född 1813, var syster till Karl Edström. Hagbergs hade flera barn. Ingrid står som nr 3 i bakre raden (från vänster räknat). Bredvid henne står maken Gottfrid. De bodde först i Edströms hus på Lögegatan och sedan i Hagbergs hus på Lyckegatan 1 (bilden). Foto: Privat.

Volvo Penta-
verkens vd,
Per Söderström,
serveras kaffe av
Pentas egen Lucia
Jane 1959.
Foto: R. Carlsson.

Östermalm, Skövde, vid 1900-talets början. Järnvägsstationen och i bakgrunden Vattenkuranstalten.

Kulturhistoriska samlingar. Riksantikvarieämbetet.
Foto: Alissa Anderson (CCBY)

Kulturhistoriska samlingar

Många hembygdsföreningar har kulturhistoriska samlingar. Det som kallas samlingsförvaltning är det som behandlar hur man bäst tar hand om sina föremål i hembygdsföreningarna.

Samlingsförvaltning är att utveckla, bevara, dokumentera och använda samlingar på ett balanserat, effektivt och hållbart sätt. Här finns stöd och verktyg för dig som förvaltar samlingar (Riksantikvarieämbetet).

På Riksantikvarieämbetets hemsida finns information om samlingsförvaltningens grunder och hur föreningar kan bevara, använda, dokumentera och utveckla sina samlingar.

Sveriges Hembygdsförbund

I mars-april släpptes tredje och sista filmen om samlingsförvaltning, dvs hur man bäst tar hand om de föremål som man samlat på sig. Filmerna och en handledning togs fram med hjälp av Örebro läns museum med

Kulturhistoriska samlingar. Riksantikvarieämbetet.
Foto: Alissa Anderson (CCBY)

hembygdskonsulent Inger Lundberg i spetsen. Bakom kameran stod Michael Johansson vid Sveriges hembygdsförbund.

Tre filmer: Insamling, Inventering och Gallring.

För mer information, se SHF:s hemsida eller kontakta Olof Norin, SHF.

olov.norin@hembygdsforbundet.se

www.hembygd.se

SAMBOENDE

Träden står som beskyddare
av hjärtans sköna ekorrhör
vitpyrolans ljungrulighet
älsklig skogsstjärna
bedjande skogsförgätmigej
lilla vädersierskan harsyra.

Många små vänner trivs
bland gammelskogens hemligheter.

Det gröna livet har vackra kläder
och smycken.

Gunnar Arnborg

*Ur diktboken Långdansen
utgiven 2021.
Tryckt av Ale Tryckteam 2021.*

ISBN 978-91-639-8238-5

SÄRBO

– Nää, dä går ente.
Ja än'te härifrån!
svarar Rune med eftertryck
när jag frågar
om han vill bli medlem
i hembygdsföreningen.

I trettioåtta år
har Runes kropp
ätit och sovit
i en villa i vårt samhälle
men det är som om
hans tanke och hjärna
har vägrat att flytta in.

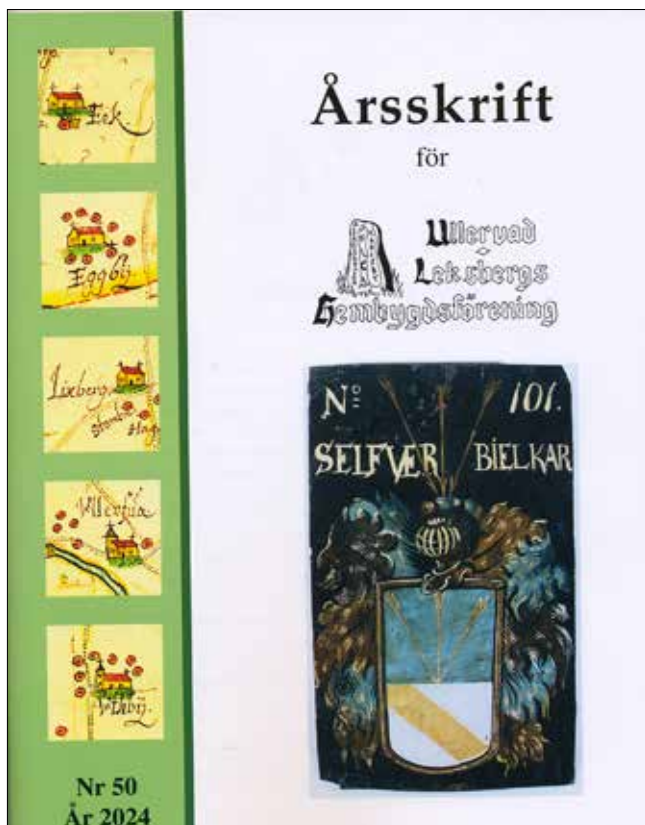
Kanske, ligger dom kvar
hemma hos morsan
på Floragatan i Hjo.

Kanske, är det så
att Rune, helt enkelt,
är särbo med sig själv!

Monika Moberg Kilefors

*Ur Årsringar
Bläckhornet AB*

Hembygdsskrift nr 50 i Ullervad Leksberg 2024

Årets Hembygdsskrift 2023

Vid hembygdssförbundets årsstämma i Östra Tunhem föregående år prisades Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening för 2023 års hembygdsskrift, där de senaste årens skrifter bedömdes. Utmärkelsen togs emot av hembygdssföreningens redaktör Åke Möller och grafiske formgivaren Johannes Ekström.

Sedan 2023 står föreningen utan ordförande, då Truls Wiberg avgick vid årsmötet 2023, men styrelsemedlemmarna turas nu om att leda styrelsemötena.

Välredigerad och vacker årsskrift

Skrift nr 50 är i ett större format med 58 sidor, tryckt hos Vadsbo Tryck i Mariestad. Omslaget är i fyrfärg och insidorna i svartvitt. Här finns mängder av vältagna bilder, dels från verksamheten under året, dels från ingående artiklar. I en artikel **Album** med urval av Åke Möller har han plockat fram äldre bilder, bl a från Georg Löfgrens foton, inskannade från glasplåtar.

Kolmårdens skapare kom ihåg sin hemsocken

Föreningen har fått många gåvor såväl foton som föremål. I februari 2023 avled Kolmårdens skapare, Ulf Svensson, som var född i Leksberg. Sin hemsocken glömde han aldrig och han har skänkt dokument, foton och föremål till hembygdssföreningen, bl a en praktfull familjebibel men även 25 000 kr i reda pengar!

Kapellplats-projektet

Det för Ullervad-Leksbergs Hembygdssförening och Vadsbo Hembygds- och Fornminnesförenings gemensamma projekt att undersöka området kring den så kallade Kapellplatsen i Karleby, har kommit igång. En georadarundersökning genomfördes under sensommaren 2023. Resultatet av denna visar att det finns flera områden med bebyggelse lämningar i närheten av kapellplatsen. Att finna sådana har varit huvudsyftet med undersökningen.

Länsstyrelsens tillstånd krävs nu. I samarbete med Västergötlands museum har arkeologen Claes Theliander sammanställt en ansökan och nu väntar man på svar från Länsstyrelsen. Men det krävs även mer pengar. Man söker därför fondbidrag samt stöd från allmänheten. Västergötlands museum och Västergötlands fornminnesförening ställer sig bakom och medverkar i projektet.

Betydelsen av en hembygd

Sedan 2018 har tidskriften haft en vinjett: *Betydelsen av en hembygd*, där kända och okända människor i trakten får utveckla vad hembygden betyder.

I årets skrift berättar kyrkoherden i Mariestads församling, Willem-Jan Fens, hur han ser på begreppet.

På internet hittade han inget nederländskt ord för just *hembygd* endast betydelsen *födelsestad*. Men hembygd är inte den stad där sjukhuset finns eller annat som behövs för uppehållet.

”Om jag tittar ner ser jag fötter, inte rötter. Men även om jag har fötter, inte rötter, är jag som alla andra och som Adam, tagen ur jorden, och ska tillbaka dit så småningom”, säger Willem-Jan Fens

Jorden är viktig för honom. Om han får beskriva *hembygd*, så är det där han för ögonblicket berörs av jorden och han tänker bland annat på stigarna i Leksberg och Karleby.

Joakim Lilja skriver om ”Föremål berättar – om stenarbete.” Ja, det finns många artiklar om det som finns, händer och sker i området Ullervad-Leksberg. Läs gärna hembygdssföreningens årsskrift nr 50. Det är berikande.

Monika Moberg Kilefors

VHBF:s äldst anslutna förening, Svältornas Fornminnesförening, har utkommit med sin årsskrift nr 54.

Papperstidningen saknas i lådan..

Numera är det många landsbygdsbor, som saknar sin dagstidning. Allt fler får läsa sina nyheter digitalt på datorn eller ”paddan”. I Svältornas årsskrift berättas om bygdens tidningshistoria. Annat var det för omkring hundra år sedan, då lantbrevbäraren Henning Nordkvist fick ta sig fram till fots på sin tremilarutt. Tomas Fransson heter artikelförfattaren.

Leif Brunnegård skriver om bygdens tidningshistoria och de tidningar som prenumererades på, t ex Elfsborgs läns tidning, Borås Tidning, Westgöten och Svenska Morgonbladet, en kristen tidning som utgavs i Stockholm. Förr var referaten ofta från begravningsgudstjänster, bröllop eller högtidsdagar. Mest blev män uppmärksammade, men ibland fick även socknens lärarinna synas i spalterna.

Leif är för övrigt en flitig artikelskrivare. bland annat om att vara lanthandlare i Asklanda på 1960-talet.

Handla på bok

Många kunder handlade på kredit. Varje kund hade en så kallad kontrabok. Kunderna var ofta bönder och hade inga kontanter förrän pengarna från mejeriet kom den 15:e i varje månad.

Leif har även skrivit en artikel om sågverkens långa historia. Det äldsta lär ha varit Grevasågen i Närunga.

Ornungastämman

Det fornminnesföreningen är mest känd för är Ornungastämman, som den uppmärksamme känner igen efter artiklar i Västgötabygden. Spelmansstämman hölls i fjol för elfte gången i samarbete med Västergötlands spelmansförbund. Under tre augustidagar samlades hundratals folkmusiker från hela landet. Stämman är mycket viktig för unga musiker. 2024 års stämman arrangeras den 9–11 augusti.

Börje Brorson

Välkänd för Västgötabygdens läsare är konstnären Börje Brorson, som tecknar såväl djur, människor som byggnader, ofta i landsbygdsmiljö. Se även sidan 32.

Hembygdsgården Landa Stora

Stefan Samuelsson, tidskriftens redaktör, berättar om reparationer av hembygdsgården, bland annat fick laddgårdens vasstak ny halm. Landa är värdefull kulturhistorisk miljö. Hildegard och Harry Axelsson bedrev jordbruk på Landa Stora till slutet av 1960-talet. Svältornas Fornminnesförening fick ta över gården och den är nu föreningens andra hembygdsgård.

Bygdens bakelse

Kacki Sonnebring från Alingsås vann sommarens tävling om Bygdens bakelse. Om detta kan läsas i Västgötabygden nr 4 2023. I Fornminnesföreningens årsskrift finns receptet på bakelsen – Look alike. Fem bidrag hade lämnats in till tävlingen

Prästen Landahl var en riktig stridis

Artikelförfattaren Stefan Samuelsson skriver om Prästen som föll på eget grepp. Vid ett Öppet Hus på gården Stora Landa, berättade Rolf Lundqvist, Iglabo, om två av prästerna som härstammade därifrån. Per Gustaf Landahl, kyrkoherde i Bredared i 50 år, var känd för sina bataljer med unga adjunkter. Men en gång rådde han illa ut och hamnade i en gödselstack och fick predika i sin skitiga prästrock.

Årsskriften, ett välredigerat häfte i A4-format med 44 sidor, innehåller många läsvärda artiklar och därtill en mängd vackra bilder i såväl svartvitt som fyrfärg.

Redaktionskommitté: Börje Brorson, Leif Brunnegård, Runa Eriksson, Thomas Fransson, Stefan Samuelsson, redaktör, och Stefan Svensson. Korrekturläsare: Runa Brorson. Tryck: Åtta45Tryckeri AB, Alingsås.

Monika Moberg Kilefors

Moholmsbygden 2023

Moholms Hembygdsförening har utkommit med Moholmsbygden 2023. I redaktionen för skriften, som är i A4-format och innehåller 24 sidor, ingår ordföranden Annelie Brixvie, Elisabeth Fredriksson och Elisabeth Olsson.

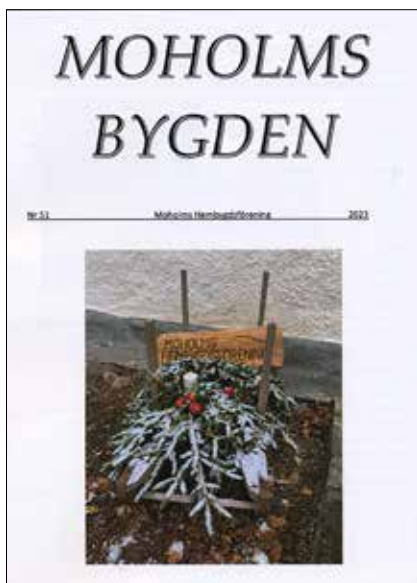
Föreningen, som den ser ut idag, bildades 1972, då dåvarande Moholms kommun gick upp i Töreboda kommun. I föreningens verksamhetsområde ingår socknarna Beateberg, Bellefors, Ekeskog, Fägre, Hjälsstad, Mo, Trästena och Sveneby.

Moholms Hembygdsförening har sina lokaler i Valla Tingshus med rötter från 1600-talet. 1760 byggdes ett nytt tingshus i sten, och 1816 tillkom övervåningen i trä. Fram till 1890 var det tingsställe i Valla. Intill är den forna gästgiverigården belägen samt i närheten riksdagsmannagården. (Under 1800-talet levde här riksdagsmannen i bondeståndet och gästgivaren Anders Andersson. Han efterträdde sin bror Lars.)

Hembygdsföreningen håller även till i Lusastugan i Moholm, där man tyvärr haft en del problem med inbrott och förstörelse. Posthuset i Vassbacken och Ryholms småbarnsskola är andra byggnader.

Utställning 2022 och 2023

1810 påbörjades Göta kanal-bygget. Västgötadelen blev klar 1822 och hela kanalen var färdig för invigning 1832. Under mitten av 1800-talet började bygget av Västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg. Kanalbyggaren Nils Ericson hade sin hand med i båda transportlederna. 2022 inbjöd de fyra hembygdsföreningarna i kommunen i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan till en utställning i Magasinet i Töreboda. Även under 2023 har utställningen visats från midsommar och fram till mitten av augusti.

Årsskriften 2023.
Nr 50 utkom 2022.

Ulf Fredriksson berättar om hur det var att växa upp i Vallnäs vid Mistavägen, där hans far ägde ett hönseri med cirka 1200 höns. Han skriver bl a om skolgången i Trästena och Fägre. På fritiden hann Ulf och hans kompis med många hyss. Ulf tog även hand om en grävungsunge, som blev så tam att den sov i hans säng.

Konstutställningar i Valla Tingshus

Tema: Jorden vi ärvde: Tre kvinnor presenterade var sin konstform – måleri, fotografi och poesi. Sonia Monica Jakobsson berömdes för sina teckningar tidigt, och hon ställde ut sin konst redan 1970. 1979 visades hennes första utställning i Valla Tingshus, 2023 var hennes sjunde utställning där. Intresset för naturen delar hon med Charlotte Gustafsson, den andra kvinnan. De flesta av Charlottes utställningsfoton var tagna i Skaraborg. Den tredje kvinnan är Monica Hedberg, poet, som också skrivit artikeln.

Även Anna Emilsson, bosatt i Fägre, ställde ut sin konst under sommaren i tingshuset. Anna målar i olja.

Brev från övermaskinisten Fredrik Johansson

Det finns 16 intyg samt 16 brev bevarade som Fredrik Johansson (1866–1898), född i Sörboda vid sjön Viken skrev eller som andra skrivit om honom. Han började som 16-åring vid Lindholmens Mekaniska verkstad i Göteborg och arbetade sig sedan upp till övermaskinist. Breven beskriver livet i internationell tjänst, bl a om livet på Azorena och sjukhusvistelser i Marseille och Göteborg. Han drabbades tydligen av polio.

Alma Sterner berättar om sin farfar som flyttade från Älgårås till Klostergården i Valla, Fägre, under 1850-talet. Farfars hustru dog tidigt i nervfeber och han blev ensam med flera barn. När hans mor också dog sköttes hemmet av en hushållerska. Denna ville gärna gifta sig med arbetsgivaren, men denne hade annat i kikaren, ungdomskärleken Johanna i Närke.

Tåtorp vid Göta kanl

Annelie Brixvie berättar bl a om sin farfar, Posta-Karl, född på släktgården i Sörboda, under rubriken *En gammal kälke*. Helge Sköld var slussvakt i Tåtorp och i hennes farfars ålder. Helge var endast 12 år då han blev slussvakt, så hans syster fick stå som ansvarig. Han var mycket duktig och arbetsam. Han satte ut och tog ner alla prickar på farleden, han fyllde på fotogen i blinkfyrrarna, han skötte underhåll och tillverkade verktyg åt folk i bygden, för att nu nämna något av allt denne hedersman företog sig i livet.

Det finns mycket att läsa i Moholmsbygden, en mycket trevlig tidskrift med berättelser från såväl nutid som dåtid.

Monika Moberg Kilefors

Prästen Mats med Skaraborgs mest kända resväska

En vardag i mars 2024 besökte prästen Mats Löwing från Åsle en av de kommunala träffpunkterna i Skövde. Han berättade om sin kända resväska som han hittat på en soptipp i Tidaholm. Vi har hört honom många gånger när han berättat om innanmätet i sin väska. Det roliga och spännande är att han varje gång har olika infallsvinklar om väskans innehåll.

Mats är känd för sitt mjölkbord i Åsle. Det var inte lätt för honom att hitta ett gammalt mjölkbord, så därför tillverkade han ett eget med hjälp av sin bror. Det fanns/finns en förening för mjölkbordens bevarande och han tillfrågade styrelsen i denna förening vilka mått och annat som ett sådant bord bör ha. När det var dags för att få bordet godkänt inbjöd han hembygdsföreningen och även en bonde i grannskapet och bad honom att komma i lagom tid med sina 50 kor. Det var ett uppskattat besök och Mats fick bygget godkänt, kanske mest för nötkreaturens ståtliga inskridande..

Olof utsedd till Årets Skultorpare!

Skultorps Hembygds- och Fornminnesförening utser och delar sedan flera år ut en utmärkelse till Årets Skultorpare. Vid föreningens årsmöte den 21 mars 2024 hyllades 2023 års Skultorpare – församlingspedagogen Olof Strömquist

Ur motiveringen hämtar vi bland annat:

I gruppen *Efter plugget* möter han en mängd skol elever, ger dem trygghet genom att lyssna på och möta deras åsikter och tankar.

För äldre ungdomar har han, tack vare sitt motorintresse skapat en grupp som samlas för att bli en meka och laga mopeder. Gemensamma intressen skapar kamratskap och konsten att samarbeta.

Han samordnar ideella krafter för att genomföra soppluncher och gemenskap för äldre.

En något yngre Mats Löwing vid ett annat besök i en skövdeförening, där han kåserade om sin resväska. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Mats Löwing är inte bara fotbollsspelare utan även vasaloppsåkare sedan flera år. Även i år har han åkt detta lopp. Och nog är man förundrad över hur han hinner med allt – prästkallet, föreningslivet, kåserandet, idrottslivet med mera.

De femtio besökarna i publiken fick en härlig stund med många skratt.

Monika Moberg Kilefors

Han har en positiv personlighet, förmåga att lyssna, möter människor med respekt och skapar trivsel och glädje.

Sådana människor behöver uppmärksammas! Skultorps Hembygds- och Fornminnesförening föregår med gott exempel, värt att ta efter av andra föreningar.

Monika Moberg Kilefors

Hunneberg och Platåbergens geopark

Platåbergens Geopark är sedan 2022 Sveriges första UNESCO Global Geopark. Det finns i dag 177 Unesco globala geoparker i 46 länder, som samarbetar genom olika nätverk.

Platåbergens Geopark är ett samarbete mellan nio kommuner i Västergötland: Grästorp, Vänersborg, Trollhättan, Lidköping, Götene, Skara, Falköping, Skövde och Mariestad. I geoparker finns platser och fenomen, som bara finns på ett fåtal platser i världen. Om vi ser på Hunneberg, som ingår i geoparken, har vi peneplanet med sina släta urbergshällar vid Nordkroken och på flera platser i Trollhättan och så förstås platåbergen med sina unika bergslager, som sträcker sig ur slättlandskapet och påminner om istider och innanhav. Istiden har lämnat sina spår i bland annat klapperstensbranterna, som vi ser på Hunneberg och som tillsammans med övrig geologi skapat förutsättningar för en varierande växtlighet och en artrik fauna. På Hunnebergs branter växer vårens första blåsippor, på hösten lyser det gult av kantareller och här ser man älg och rådjur. Det finns också ett unikt fågelliv med bon nära branterna, det finns en rik kulturhistoria med spår efter bosättningar och verksamhet på berget och många möjligheter till friluftsliv.

Hunneberg är ett av femton berg i geoparken, men varje berg är unikt. Gemensamma uppgifter för geoparkerna är att utveckla besöksnäringen och turismen i området på ett hållbart sätt och att sprida kunskap och berätta om sambandet mellan geologi och natur- och kulturarv. Vidare skall man bidra till att området förvaltas med tanke på kommande generationer. Det finns ett geologiskt arv, ett naturarv, ett kulturarv och ett immateriellt arv, alltså sägner och berättelser.

Berättelser om Hunneberg vid årsmötet med Åsaka-Björke hembygdsförening

Åsaka-Björke hembygdsförening med omkring 400 medlemmar hade vid ett välbesökt årsmöte den 17 mars besök av Henrik Theodorsson, verksam vid geoparken, som berättade om organisationen och området och av Ann-Britt Boman från Norra Björke, som berättade om Hunnebergs betydelse för människorna på och runt berget. Hunneberg består huvudsakligen av kalksten, alunskiffer och diabas. I de andra bergen finns också sandsten och lerskiffer. Diabaslagret är mycket tjockt. Kalksten och alunskiffer utgjorde förutsättningar för

en omfattande kalkindustri med början på 1700-talet. Det blev kalk både till bondens åker och till cement vid slussbygget i Trollhättan. Vid framställningen användes alunskiffer. Det brändes mest kalk i kalkugnar vid Nygård och Västra Tunhems prästgård och Hol men även i Flo och Mossebo. Kalkindustrin upphörde på 1950-talet. Vid Floget i Tunhem växte en bebyggelse fram bestående av kalkarbetarnas små stugor.

Berget

Konvaljens vållukt fyller lundens dunkel,
I dalen skymtar björkens vita stam.
Aplar slösar med sin blom i kvällens
skymning,
Solen sjunker bakom bergets blåa kam.

Ann-Britt Boman

Hunneberg är sedan 1351 och landslagens tid kunglig jaktmark, och Gustav Vasa såg till att här anställdes djurvaktare. Den förste kung som anordnade kungliga jakter var Oskar II på 1880-talet. I början av 1800-talet kom Bergagårdens skogsskola till och utbildade skogvaktare, omkring 500 stycken. Alla bärande träd såsom ekar och allt vilt tillhörde kungen. I övrigt uppodlades ett 50-tal torp på berget, t ex Fagerhult, Grindsjö och Ekelund, och gårdarna på slätten hade betesrätt på berget. Denna rätt upphörde omkring 1800, då skogen hade fått ett allt större värde för avverkning. Tidigare hade befolkningen fått ta ved och virke som låg på marken och även ekar efter avsyning, som var en lång procedur.

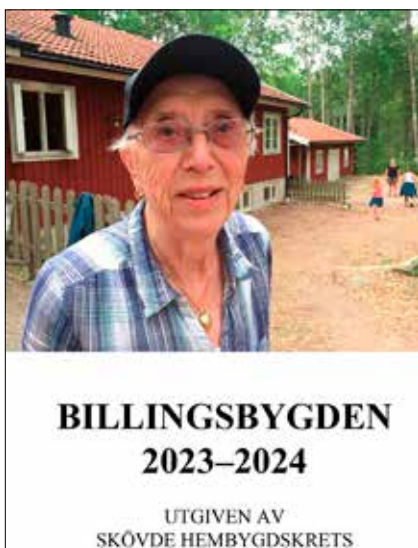
Skvaltkvarnar och klevvar

Människor nedanför berget i Flo, Norra Björke och Västra Tunhem hade skvaltkvarnar i bäckar som från sjöar på Hunneberg rann nerför berget. Byarna Vittene och Håsten hade fyra kvarnar vardera efter varandra. Befolkningen kunde ta sig upp på Hunneberg i klevvar och det har funnits över 30 sådana klevvar. I Norra Björke nedanför berget fanns fyra klevvar och även slag och tummelplatser. När skogen blev värdefull, sattes det i slutet av 1800-talet upp bommar i klevvarna. En sådan bom finns kvar i Vittene eller Vittur klev. Nära denna klev finns också Röda slaget, där virke efter avverkningen kastades nedför berget. Nedanför fanns en tummelplats, som var allmänning. Långt in på 1950-talet användes Högsätters klev strax intill, när en flicka från

torpet Högsäter på berget, skulle gå till skolan. Det fanns då också skogsarbetare som skulle uppför berget till sina arbetsplatser. Håstens klev var den största kleven, och den hade byggts ut, så att den också kunde användas för virkestransporter.

Hunneberg har betytt mycket för bygden, kanske ända sedan Vitteneguldets tid. Det finns som fond bakom hela bygden, det blå berget som ger näring åt fantasin.

Ann-Britt Boman

Billingsbygden 2023-2024

Skövde hembygds-krets

Billingsbygden har getts ut i 50 år, sedan 1973–1974. Skövde Hembygdsförening och andra föreningar i kommunen började utgivningen i samarbete med Skövde Stadsmuseum, nu *stadsmuseet*, som ingår i Kulturfabriken. Billingsbygden är ”ommodern” och har tjänat ut. I kretsen ingår 15 hembygdsföreningar/organisationer. Många läsare och skrivare har i blickfånget först och främst sin egen socken/förening. Kretsen styrs av ett AU (tre personer), som är rullande, där en person byts ut varje år. Därutöver finns en kassör, ett par revisorer och en suppleant.

”Boken köps”, som någon sa, ”endast av äldre och de gör det för att de känner sig tvingade”.

”Å, det var så roligt att läsa, jag blir så glad”, sa en annan, barnfödd i bygden, men som flyttat till Småland.

Faktum är att kretsmötena (två per år) lockar hälften av föreningarna. Svag feedback på information.

Berättelserna sedan 1973–1974 finns i arkiv, på antikvariat eller i loppisar, om man har tur. Boken på över 100 sidor har höga tryckkostnader utan att priset höjts på flera år med motivet att ”då köps inte boken”.

Så, summa summarum, bäst är nog om föreningarna, var och en, i detta fall ger ut litteratur i egen regi.

Samverkan ger ringar på vattnet

Under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet var det annorlunda. Att träffas i samverkansforum såväl inom som utanför sin förening skapade många idéer och gav ringar på vattnet. Men då fanns inte all teknik, som numera gör grovjobbet i racerfart. Människor möts gärna vid en pratstund digitalt eller tillsammans, även om vi var och en kanske trivs bäst hemma i fätölen – uppkopplade givetvis dygnet runt.

En stor eloge till våra hembygdsföreningar som kämpar på i sina grupper. Och som ger ut sina årsskrifter/sockenböcker/hembygdsböcker, enskilt eller tillsammans!

Att bevara kulturarvet för framtiden är vårt motto.

En riktig kraftkvinna

Billingsbygden bjuder på flera berättelser, bl a från Varing, där Ingela Eriksson har skrivit en mycket intressant artikel om en riktig kraftkvinna, Anna-Lisa (Misker) – en förveten föregångare med fina förebilder och företagsamhet (fotot på omslaget). Hon var den första kvinnan som anställdes i gjuteriet på Volvo Penta.

Monika Moberg Kilefors

Skrinet i sockeln till Suntorps kapell. Söndagen den 7 november 2004 togs skrinet fram, som lades i sockeln till Suntorps kapell 1932. Kapellet invigdes 1933. En av dem som var med redan 1933 var Ingegerd, Stora Lindåsen, Sventorp. Hon intervjuas här av SN:s utsända, Lena Ylisovanto, i mitten kyrkvärden Wirginia. Foto: Artikelförfattaren.

Lisbeth och Irma kyrkvaktmästare i Varola.

Fotona ingår i artikeln Sexton år med Kyrknytt i Vårsås pastorat.

Minns du? Berätta för oss Återvinning nu och då

Väst, stickad av restgarner.
Foto: M Moberg Kilefors.

Nu under våren ser vi annonser om klädbytdagar, främst barnkläder, i fb-grupper och i lokalpress. Det är inte enbart under nutid, som vi återvinner. Förr klipptes uttjänta kläder i remsor t ex för att vävas till trasmatior.

Förr återvann vi det mesta. Varje vår kom lumpsamlaren för att hämta lump. På Axel och Dagmars gård under 40-talet användes inte diskmedel. När diskvattnet använts hälldes det i grishinken tillsammans med grismaten. Det gynnade såväl bonde och djur som natur.

Gamla Alma i Fallet, berättade min skrivarevän Brita, klippte ut de vita pappersområdena i dagstidningen, och på dem skrev hon bibelord, som hon gav bort i ”present”. Alma var fattig och bodde på ålderdomshemmet.

Skriv till oss och berätta om återvinning nu och då. Högst en A4-sida till e-post: redvastgotab@gmail.com eller blackhornet.monika.moberg@gmail.com. Skicka gärna med ett nytagat eller inskannat foto.

Monika Moberg Kilefors

JORDBRUKSKOOPERATIONEN

Kan du hjälpa oss?

Redaktionskommittén skulle vilja presentera en sida eller så om var och en av de olika delarna av den svenska lantbrukskooperationen och deras historia.

Var hittar vi kunskapen?

Kan du tipsa oss hur vi ska gå tillväga?

Svar till redaktör Monika, tel. 070 642 56 70 eller redvastgotab@gmail.com eller blackhornet.monika.moberg@gmail.com

Ett känt mjölkbord utanför Åsle tå för några år sedan. Foto: M Moberg Kilefors.

Något om påskens historia

Pesach är en judisk högtid. Ordet betyder ”att gå förbi”. Under israeliternas slaveri i Egypten skonades de, när egyptierna fick genomlida flera plågor. I kristendomen firas påsk till minne av Jesu uppståndelse på tredje dagen, påskdagen. Dessförinnan har vi långfredagen med Jesu död och påskafton. Ondskan regerade alltså i tre dagar, vilket har betydelse i folktron med tron på häxor och Blåkulla.

Man fastade i 40 dagar före stora högtider som påsk och jul. *Carne vale* betyder farväl till köttet på latin, och i katolska länder firas då karneval. *Fastelabend* eller fastlagen är måndagen och fettisdagen. På fettisdagen åt man fettisdagsbullar eller semlor, som innehåller det latinska ordet för vetemjöl. Vetebröd var det finaste brödet. Så kommer askonsdag, då fastan började. Man fick inte äta kött och ägg under fastan. Hönsen började värpa på våren och då kunde man samla ihop många ägg till påsk. Hos folklivsforskaren Klas Olofsson sägs det, att äggen skulle vara grönkokta.

I ”Minnen från Fristad hed” berättar han:
”Och Korga-Britta och hennes tös
stå nog som vanligt invid en vägg
och sälja hårdkokta, gröna ägg”.

Man fick äta torkad fisk och det hade man gjort sedan medeltiden. Torkad fisk var en stor handelsprodukt hos Hansan, och vi har kvar lutfisken till jul.

På Vårfrudagen, Jungfru Marie Bebådelsedag den 25 mars, skulle man inte längre behöva tända ljus. Då kom också tranorna. ”Tranan bär ljus i säng”, var ett talesätt. Jungfru Maria kallades Vår fru, och detta blandades ihop med våfflan, som kanske ursprungligen kommer från Tyskland. Innan vi fick järnspisen, lagades all mat i den öppna spisen, och våfflan kunde då gräddas i ett järn på elden. På italienska blir Vår Fru, jungfru Maria, *ma donna* och på franska *notre dame*. I Paris finns kyrkan Notre Dame. Man sade ”fru” bara om och till jungfru Maria och senare adelsdamer.

Frugården heter en gård i Långjum i Fristad, som på medeltiden ägdes av kyrkan. I gårdens utskog på Öreskog ligger Frufällan, där man fällde skog och odlade upp torpet Frufällan.

Veckan före påsk kallades Stilla veckan. Det var blå eller svarte måndag, vite tisdag och dymmelonsdag. Dymlingar är träkläppar, som man använde när man ringde i kyrkklockorna, för att dämpa ljudet i stilla

Glad Påsk! till Frideborg i Slutarp önskar Anna och Albert. 1910-1920-talet.

veckan. De användes också för att foga ihop stockar och bräder vid byggen. Skärtorsdag har med *skär* eller *ren* att göra. På skärtorsdagen sköt man skott för att skrämja häxor eller påskkärringar, när de flög till Blåkulla till djävulen på skärtorsdag och tillbaka på påskafton. Det var viktigt att stryka korstecken på husdörrar och det fick inte finnas kvisthål, ”naversböra” i husen. Häxor och maran kunde komma in där. Maran gav mardrömmar. På påskafton flög häxorna tillbaka, innan Jesus uppstod tidigt på påskdagsmorgonen och det onda miste sin makt. På påskaftonen tände man i västra Sverige eldar. Det berättas, att pojkar hoppade över eldar som man gör vid det iranska nyårsfirandet i mitten av mars, Nooroz. Elden troddes ha en renande inverkan.

Häxprocesser i Bohuslän och i Hälsingland

Många häxprocesser ägde rum på 1600-talet, bl a i Bohuslän och i Hälsingland, innan Urban Hjärne och andra fick dem att avstanna. Vi undrar hur detta kunde ske. Förgiftning med mjöldryga har ibland angetts som en möjlig orsak. Barnen vittnade mot föräldrarna, och de fick uppmärksamhet, när de berättade. Duktiga och läkekunniga kvinnor betraktades som ett hot. Anklagelser om tjuvmjölkning av kor med hjälp av en bjära eller trollhare var vanliga. En gul svamp kallades trollsmör och troddes höra ihop med trollharen. Tron på häxor

kom från början från kontinenten. Djävulen var verklig. I Goethes drama Faust stiger han fram i skepnad av en pudel. ”Detta är alltså pudelns kärna.” Fortfarande kallar vi på djävulen i våra svordomar. Det gör man inte i de flesta andra länder.

Klas Olofsson berättar om en häxprocess i Fristad i ”Kring kvällbrasan”. Dikten heter ”Häxprovet och Iglakälla”. Den handlar om Inga som anklagades för häxeri:

”Och nu satt Djävulens handtag kring armen,
Och märket var funnet så tydligt i barmen.
Men tror I, hon vile sitt samvete läka!
Nej, käraste vänner, vad hon kunde näka!
Nu skulle hon provas att sjunka i sjö,
Och flöt hon, så skulle hon dömas att dö.”

Så berättas, att hon kastades i Iglasjön strax mellan Krökling och Mölarp. Hon flöt och brändes på bål vid Iglasjöns strand. På platsen sprang fram en källa, och i Iglakällan har människor offrat pengar in i vår tid.

I västra Sverige ritade man påskbrev med motiv som påskkäringar och ägg och kycklingar. ”Sopa, raka, smörjehorn, ger jag dig till resedon”, kunde det stå på brevet med en bild av en påskkäring på en kvast. Det enda som fanns hemma var kvasten och därför blev den kommunikationsmedel, men den skulle smörjas först.

Långfredagen var längsta dagen på året. Det skulle vara tyst och stilla som på juldagen. Man tog på sig svarta kläder, och inga nöjen var tillåtna. Så var det fram till slutet av 1900-talet. Med påskdagen kom glädjen. Det märks tydligt i ortodoxa länder, där man firar påsknattsmässa. Kristus är uppstånden!

Liksom vid jul finns det många olika traditioner omkring påsk. De kommer från olika håll liksom det mesta i den svenska kulturen.

Ann-Britt Boman

Faktura i din inkorg? Det fixar vi!

Vill du ha nästa faktura från Hembygdsförsäkringen i din e-post? Kontakta ditt regionala hembygdsförbund så lägger de in din adress.

Facebook gav fullt hus i Hålanda

Britt-Marie Brattlöf har varit framgångsrik med att sköta Hålanda hembygdsförening på Facebook. Antalet följare har ökat från 100 till 500. 184 såg att årsmötet skulle äga rum och det blev fullt hus. Flera nya ansikten. Många har uppmärksammat informationen om medlemsavgifter. Vad månede hända?

Summa intäkter blev 225 000, mycket beroende på att styrelsen med ordförande Elinor Johnson lyckats med att söka bidrag från flera olika håll.

Höjdpunkten 2023 var firandet av Linnélärjungen Pehr Osbecks 300-årsminne tillsammans med Kulturföreningen Teatervinden. Sex välbesökta föreställningar med närmare 500 personer. Osbeck gjorde en framgångsrik resa till Kina för Linné och var en tid intendent och huskaplan på Läckö slott.

Föreningen ser optimistiskt på år 2024.

Bo Björklund

Årsmöte i Björstorp Ljungsarp

Ljungsarps Hembygdsförening har haft årsmöte i hembygdsgården Björstorp, som inleddes med parentation över fyra medlemmar som avlidit under förra året.

Därefter talade Ulla Andersson om att vi har återigen lagt ett år bakom oss med krig i Ukraina och också i Mellanöstern. Hembygdsföreningen har haft ett år med många aktiviteter, bland annat gammaldags slätter och Öppet Hus med mycket sång och musik

Sedan följde förhandlingar med olika val och beslut. Styrelsen omvaldes i sin helhet och består av Ulla Andersson ordförande, övriga ledamöter Laila Andersson, Ingemar Rudholm, Aina Svenningsson, Hans Persson, Jan Johansson och Gert Björklund.

Under 2024 planeras flera programpunkter. Städning utmed vägarna runt Ljungsarp i april, friluftsgudstjänst i juni, öppet hus med underhållning på onsdagseftermiddagar i juli och byavandring i augusti med mera. Mötet avslutades och Jörgen Johansson visade några bilder från förra årets verksamhet.

Efter förhandlingarna bjöd föreningen på kaffe och semla samt mintkaka.

Laila Andersson

Kan man skriva vad som helst?

Något som släktforskaren Mats Ahlgren undrar över i Rötterbloggen den 14 mars i år som ges ut digitalt av Sveriges Släktforskarförbund. Detta behöver även vi artikelskrivare i hembygdsrörelsen fråga oss.

När det gäller vad som får skrivas, sägas eller uttryckas så brukar det talas om integritet, om social hänsyn och även om olika lagrum och regler som gäller nutid, skriver Mats Ahlgren.

Men hur är det med det som gäller dåtid?

Som redaktör för Billingsbygden så minns jag att vi för omkring 25 år sedan fick in en berättelse från en man som fått sin första drängplats som femtonåring på en medelstor gård, som drevs av tre män, alla släkt med varandra. Detta skedde under 1940-talet.

Han beskrev hur arbetet bedrevs under närmast slavliknande förhållanden. Rummet han fick var en klädkammare på vinden med en kamin som enda värmekälla, och eftersom han fick börja arbeta tidigt på morgonen och hålla på till sent på kvällen, så förstår man att det knappast var lönt att hämta ved, klyva och sätta fyr i spisen, innan det var dags att stiga upp igen.

På vintern var det minusgrader i rummet, när han vaknade. Om han var sist till maten på kvällen så var den ofta slut och han fick gå och lägga sig hungrig. Han var även utsatt för slag. Men han nämnde inte var gården var belägen, inte heller arbetsgivarna vid namn utan skrev dem som exempelvis 75-åringen.

Prenumerera på Västgötabyden!

Det kostar 200 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (beställ t ex till hela styrelsen) är priset 180 kr per prenumeration.

Anmäl till vår kanslist Eva Mann, 0512-105 50.
E-postadress: kansli@vhbf.se
Evas kontorstid torsdagar 9–15.

– Vem i helskotta la in ett recept på havredrömmar i min teknik-text? Teckning: Monika M.

Men det var givetvis inte så svårt för äldre människor i trakten att räkna ut gårdens läge. En av mina bekanta kände igen historien, då hon var släkt med ägarna. Hon tyckte givetvis inte att det var angenämt att läsa, men hon själv kände sig oskyldig till hur hennes släktingar hade behandlat sina anställda. Hon ansåg att det tillhörde en förgången tid.

Min ståndpunkt var ungefär densamma och den intressanta och välskrivna berättelsen infördes i hembygdsboken. Historien visar dessutom hur arbetsförhållandena kunde vara under 1940-talet.

Artikelförfattaren ifråga arbetade sedan på flera andra gårdar, där han trivdes och kunde lägga sig mätt om kvällarna.

Censur?

En gruppledare hörde av sig till en redaktör för en nischtidning för flera år sedan, efter att gruppledaren läst vad en av hans deltagare fått publicerat, en helt oförarglig artikel som ingen kunde reta sig på (kanske var den helt enkelt för bra), men ”chefen” var av annan mening. Denne krävde att i fortsättningen före tryck alltid få avgöra vad deltagarna i ”hans” grupp skulle få publicera.

Yttrandefrihet innebär kort sagt att varje människa ska kunna uttrycka sina tankar och åsikter fritt, **så länge det inte leder till kränkningar av andra mänskliga rättigheter**. Det är statens ansvar att se till detta, och den får inte hindra eller straffa människor för att de **fredligt** uttrycker sina åsikter. Detta finns stadgat i lagar och förordningar.

Monika Moberg Kilefors

Ja se ungdomen dåförtiden... för inte är det väl så nu?

På den gamla goda tiden var bibelkunniga Fina känd i hela socknen, inte enbart för att hon var otroligt bevärdad i Den heliga skrift utan även för att hon så väl kunde svara för sig i alla situationer. Så gud nåde den, som försökte sig på att driva gäck med slagfärdiga Fina. Den gick bet, ty sista repliken lagade alltid Fina att hon själv fick behålla,

En söndag hade hon varit inne i staden och hört på ett missionsföredrag, och på kvällen reste hon hem med bussen. Eftersom det var biodags ville många åka hem med bussen. Många fick stå, bl a Fina. Ingen av ynglingarna, som trängt sig fram till bra platser gjorde någon min av att låta den gamla sitta. Istället vill en av dem göra sig viktig och innan bussen avgår skrånar han högt: ”Säj nåt sköjigt Fina som står i bibel”.

”Jaha, du lelle vän dä sa jak gärä”, svarar Fina rappt! ”Jak står här och tänker på att i detta åkedonet ä dä änna som i Noaks ark. Di störste buffla å oxa har tatt di bäste fönsterplassera!”

Hämtat ur Västgöta-Bengtssons roligaste historier.

Nästa nummer av Västgötabygden

Nummer 3 ges ut i slutet av juni 2024. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Ange om möjligt bildfotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Eftertryck och kopiering förbjudet utan medgivande av artikelförfattare.

I boa' förr i tia

- Och vad vill du ha, lille vän?
- En tockerdrecka
- Handelsmannen hämtar en sockerdricka i källaren.
- Önskar du något mer?
- Å, så ja ha en **till**.
- Handelsmannen hämtar en sockerdricka till.
- Nä, ja vell ha en **till**.
- Nu börjar handelsmannen bli lite irriterad.
- Kan du inte tala om hur många sockerdricka du vill ha på en gång?
- Ja vell ente ha nån mer tockerdrecka, ja vell ha ena **till**, ena **till** mä håve och jompa på!

Berättat av Börje Doverholm, en gång tjänsteman på Volvo Pentaverken i Skövde.

*Nutidsmänniskans främsta livsuppgift?
Att vara medmänniska, narcissist eller robot?
Och demokratin, hur är det med den?
Något att fundera på.*

Bess

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Med stöd från

HembygdVäst stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd. Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra föreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

Ge gärna en gåva till Tengelandsfonden!

Har du problem att komma på en lämplig födelsedagsgåva till den som redan har allt eller funderar du på att skänka en gåva för att hedra minnet av en person som har gått bort?

Vet du om att du kan ge en gåva till Tengelandsfonden? Ditt stöd är värdefullt och bidrar till att stötta personer som gör ett viktigt arbete för vårt kulturarv.

Vem var Tengeland?

Folke Tengeland (1913–1979) hade varit redaktör för Västgötabygden i över 20 år, då han tragiskt avled i en trafikolycka den 20 november 1979. Dagen före hade han mottagit Skaraborgs läns kulturpris för att han genom mångårig verksamhet bidragit till att fördjupa och bredda kunskapen om Västergötlands rika hembygds-kultur.

Tengelandsstipendiet

Penningssumman skänktes av familjen till en stipendiefond att utdelas i samband med förbundets årsstämma. I familjen Tengelands gåvobrev står att ”avkastningen från minnesfonden skall tilldelas person, förening eller liknande som i likhet med Folke Tengeland bidragit till att fördjupa och bredda kunskapen om Västergötlands rika hembygds-kultur”.

Tengelandsstipendiet har delats ut varje år sedan 1981. En kommitté bestående av två styrelseledamöter från förbundsstyrelsen och en representant för familjen Tengeland utser stipendiaten. Prissumman är f n 7 500 kr.

Senare har tiderna förändrats och avkastningen på fonderade pengar har sjunkit sedan fonden bildades.

En insamling till Tengelandsfonden brukar göras vid hembygdsförbundets årsstämmor, men under senare år har några av stämmorna genomförts digitalt och det har därför inte gett några insättningar till fonden.

Bankgiro eller swish

Kommittén tar tacksamt emot förslag på stipendiat. Tengelandsfonden har ett eget bankgiro 5760-9018 och swish 123 358 23 68 för minnesgåvor m m. Kontakta gärna vårt kansli för mer upplysningar.

Se våra adresser i rutan härintill.

*Jan-Olof Berglund
kassör i VHBF*

Redaktionskommitté

Ann-Britt Boman

Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-943 61 75. E-post: annbritt.boman@outlook.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
541 96 Våring, tel 070-842 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 073 -023 11 50. E-post bo.bjorklund1@outlook.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 070-328 13 33.

E-post: frammestad@tagebrolin.se

Pär-Uno Ström, Sidenvägen 10, 441 55 Alingsås,
tel 073-595 96 85.

E-post: parunostrom5@gmail.com

Peter Backenfall

Horsby Backgården 1, 524 91 Herrljunga
0513-103 46, 0706-75 96 71

E-post: peter.backenfall@rsgbg.se

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare, redaktör
070-642 56 70, Ekängsvägen 19, lgh 1104, 549 40 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller blackhornet.monika.moberg@gmail.com

Förbundsordförande: Lena Ramsberg

Fötene Östergården 1, 447 91 Vårgårda,
tel 0705-32 64 24.

E-post: lenahe.ekonomi@gmail.com

Vice förbundsordförande: Ola Wirtberg

Långesäter 4, 541 97 Lerdala

E-post: ola.wirtberg@telia.com

tel 0708-55 88 23

Förbundssekreterare: Peter Backenfall

Horsby Backgården 1, 524 91 Herrljunga
0513-103 46, 0706-75 96 71

E-post: peter.backenfall@rsgbg.se

Förbundskassör: Jan-Olof Berglund

Stora Rör, Nolgården 3,
541 96 Våring, tel 070-842 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygds-
förbund, Box 82, 532 21 Skara, tel 0512-105 50,
bostad 070-313 65 60.

Besöksadress: Stadsträdgården, 532 31 Skara
(Västergötlands museum) E-postadress: kansli@vhbf.se

Bilder från Västergötland

I Valla Tingshus, Fägre, med rötter från 1600-talet, har Moholms Hembygdsförening sina lokaler och utställningar. Foto: M Moberg Kilefors.

Vår tecknare och konstnär Börje Brorson, aktiv i Svältornas Fornminnesförening, se sid 21. Här vid en utställning i Odensåker 2022.

Långareds Hembygdsförening har firat 50-årsjubileum. Läs om detta på sidan 8 och framåt. Foto: Ingemar Svennered,

Nu längtar vi efter att få dra ut på tur. Foto: Mattias Kilefors.

Tillsammans har vi det gott. Foto: Ulf Arnell.